

HAAGS HISTORISCH MUSEUM

Collectieplan 2025-2028

Frederick Linck, *Vrouw + bontjas + hond*, 1978, nieuwe aanwinst collectie Haags Historisch Museum.

Historie document			
Versie	Datum	Aanleiding	Auteur
1.0	26-11-2019	Eindredactie en vaststelling definitieve versie	Diana Timmer en Tjeerd Vrij
1.1	31-08-2022	Toevoeging paragraaf Collectieregistratie, p. 18	Lex van Tilborg
2.0	15-01-2024	Eindredactie en vaststelling definitieve versie	Lisa Kloosterman

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
1.1 Missie en doelstellingen	3
1.2 Positionering	4
1.3 Terugblik 2021-2024	5
2. Collectiebeschrijving.....	7
2.1 Geschiedenis van de collectie	7
2.2 Opbouw van de collectie, indeling in deelcollecties	7
2.3 Cultuurhistorische waarde van de collectie.....	7
2.4 Het bepalen van de kerncollectie.....	8
3. Collectievorming.....	9
3.1 Verzamelvoorwaarden.....	9
3.2 Verzamelgebied.....	9
3.3 Prioriteiten	10
3.4 Verwervingen in de periode 2020-2023	12
3.5 De Verhalencollectie.....	13
3.6 Selecteren en herwaarderen.....	14
3.7 Actiepunten collectievorming voor de periode 2025-2028.....	14
4. Behoud en beheer	15
4.1 Preventieve conservering.....	15
4.2 Actieve conservering en restauratie.....	18
4.3 Veiligheidszorg.....	18
4.4 Actiepunten behoud en beheer voor de periode 2025-2028	19
5. Collectieregistratie en -documentatie	20
5.1 Registratie	20
5.2 Collectiedocumentatie.....	21
5.3 Actiepunten collectieregistratie en -documentatie 2025-2028.....	22
6. Gebruik van de collectie	23
6.1 Presentatie	23
6.2 Educatie.....	23
6.3 Onderzoek	23
6.4 Bruikleenverkeer	24
6.5 Actiepunten Gebruik van de collectie 2025-2028.....	25
7. Bijlagen.....	26
Bijlage 1: Overzicht actiepunten.....	27
Bijlage 2: Collectiebeschrijving	28
Bijlage 3: Inventarisatie van de kernthema's	39
Bijlage 4. Publicaties.....	43
Bijlage 5: Standaard bruikleenovereenkomst	45
Bijlage 6: Toelichting bruikleenovereenkomst	49
Bijlage 7: Lijst met objecten in bruikleen	53
Bijlage 8: Conditierapport bruiklenen (objecten algemeen).....	54
Bijlage 9: Registratiegraad van de collectie.....	56

1. Inleiding

Dit collectieplan is een geactualiseerde versie van het collectieplan uit 2019 en is geschreven als bijlage bij het meerjarenbeleidsplan 2025-2028.

Er zijn in de afgelopen drie jaar grote stappen gezet op het gebied van collectiebeheer en registratie. Zo is in het kader van het project 'Wegwerken registratieachterstanden' de gehele collectie geregistreerd en zijn van alle objecten de standplaatsen gecontroleerd. De registratie van ongeregistreerde objecten leidde tot een enorme 'uitbreiding' van de collectie, van ca. 8.000 objecten naar 12.390 records (ongeveer 13.000 objecten) en 1700 verhalen.¹ De collectie is inmiddels ook geheel online ontsloten en doorzoekbaar voor het publiek. Procedures met betrekking tot bruiklenen en verwervingen zijn verbeterd. Met deze en andere acties is verreweg het grootste deel van de aanbevelingen van de inspectie door het Erfgoedhuis Zuid-Holland in 2021 opgevolgd. Daarnaast is binnen het project Eigentijds Verzamelen werk gemaakt van het in kaart brengen en verwerven van Haags erfgoed dat gerelateerd is aan culturele diversiteit en migratie.

Vooruitkijkend zal de periode 2025-2028 voor het grootste gedeelte in het teken staan van de ingrijpende renovatie van het museumgebouw. Het is de ambitie om het collectiebeleid zoveel mogelijk af te stemmen op de renovatie en in het bijzonder de nieuwe vaste presentaties die hiervoor ontwikkeld worden. Onderzoek, restauraties en uitbreidingen van de collectie moeten zoveel mogelijk ten goede komen aan de nieuwe vaste presentaties en tijdelijke tentoonstellingen.

Dit collectieplan is allereerst bedoeld voor de gemeente Den Haag, om te laten zien welke wegen het museum wil bewandelen om zo goed mogelijk met de collectie om te gaan en deze te benutten. Daarnaast is het plan bedoeld voor geïnteresseerden in het museum en de Haagse historie, die zich op de hoogte willen stellen van het beleid van het museum ter zake van de collectie.

Tenslotte is, zeker niet in de laatste plaats, dit collectieplan bedoeld als een leidraad voor de jaarplanningen op de afdeling Collectie, zodat deze een helder doel voor ogen heeft en met dit plan beschikt over goede handvatten voor de toekomst.

1.1 Missie en doelstellingen

Missie

De geschiedenis van Den Haag is groter dan alleen Den Haag. Zij is van lokale, van nationale en zelfs van internationale betekenis. Vanuit onze historische locatie aan de Hofvijver vertellen we deze unieke geschiedenis aan zowel inwoners van de stad als aan bezoekers van buiten.

We doen dat met trots, door het heden en verleden met elkaar te verbinden, met kleurrijke verhalen van Hagenaars en Hagenezen en met tot de verbeelding sprekende objecten uit onze collectie. Bij voorkeur in co-creatie met stadsbewoners.

Onze vier 'merkwaaarden': Relevant, Meerstemmig, Trots, Prikkelend geven richting en inspiratie bij de ontwikkeling van onze tentoonstellingen, de programmering en ons collectiebeleid. Inhoudelijk richten we ons primair op vier kernthema's: regeringsstad, hofstad, zand & veen en migratie & culturele diversiteit. Deze kernthema's zijn bepalend voor de vaste opstellingen van het museum en hebben binnen het verzamelbeleid prioriteit boven andere thema's.

---

¹ De exacte grootte van de collectie is zeer lastig vast te stellen. Dit komt doordat sommige objecten onder één record zijn geregistreerd, terwijl het meerdere losse objecten zijn. (Bijvoorbeeld een map met losse tekeningen.) Andere objecten bestaan uit meerder onderdelen en zijn in sommige gevallen juist weer in meerdere records geregistreerd, terwijl het maar één object is. (Bijvoorbeeld een klok met losse gewichten.) Wel kunnen we het exacte aantal records geven.

Doelstellingen collectiebeleid

- Beheer; wij beheren en behouden onze collecties en gebouwen voor toekomstige generaties en zorgen dat deze optimaal openbaar zijn en ontsloten zijn voor het publiek.
- Samenwerking; wij werken structureel samen met andere musea en erfgoedinstellingen in Den Haag, wisselen onderling kennis uit, stemmen activiteiten op elkaar af en ontsluiten gezamenlijk de Collectie Den Haag; alle museale objecten die eigendom zijn van de gemeente Den Haag.
- Participatie en co-creatie; wij betrekken de bewoners van Den Haag actief bij onze collectie en stellen hen in de gelegenheid met eigen objecten, verhalen en herinneringen betekenis te geven aan de geschiedenis van hun buurt en hun stad.

Het Haags Historisch Museum houdt zich aan de Ethische Code voor Musea. Het spreekt voor zich dat het Museum de missie en doelstellingen uitvoert binnen de kaders die in de Ethische Code zijn geformuleerd.

1.2 Positionering

De Stichting Haags Historisch Museum exploiteert twee musea: het Haags Historisch Museum, dat in 1986 is ontstaan en dat gevestigd is in de Sint Sebastiaansdoelen, en Rijksmuseum de Gevangenpoort. Beide musea staan met de voorgevel naar elkaar gericht, elk aan een andere kant van de Hofvijver. Bij beide musea samen gaan jaarlijks rond de 100.000 bezoekers 'langs de kassa'. De Gevangenpoort wordt gesubsidieerd door het rijk, het HHM door de gemeente Den Haag. Voor beide locaties worden aparte inhoudelijke en financiële verantwoordingen opgeleverd.

De Sint Sebastiaansdoelen is in 1636 gebouwd als onderkomen voor de schutterij van Sint Sebastiaan. Het is een monumentaal gebouw, een zeldzaam voorbeeld van de Hollands classicistische bouwkunst uit de 17de eeuw. Het staat op een prachtige locatie, in het hart van de stad, op de hoek van de Korte Vijverberg en het Tournooiveld. Het museum bevindt zich midden in het Museumkwartier en wordt omringd door andere musea rond de Hofvijver, zoals het Mauritshuis, Museum Bredius, Galerij Prins Willem V en het museum Escher in het Paleis. Het Haags Historisch Museum gebruikt nadrukkelijk zijn bijzondere locatie – aan de Hofvijver, pal naast het Binnenhof – als inspiratiebron. Het thema 'regeringsstad', een van de drie kernthema's, is zowel in de programmering als binnen het verzamelbeleid bepalend.

Het Haags Historisch Museum is hét historische museum van Den Haag, dat zorg draagt voor het behoud en beheer van de historische collectie van de stad en de presentatie daarvan. Als algemeen museum, niet gericht op een deelonderwerp maar op de hele geschiedenis en het erfgoed van de stad onderscheidt het Museum zich van collega-instellingen in de stad.

Het Museum opereert op stedelijk niveau, en organiseert veel activiteiten op locatie in de stad en in de wijken. Aangezien veel Haagse geschiedenis, door de aanwezigheid van het landsbestuur en het koningshuis, samenvalt met de nationale, Nederlandse geschiedenis is het Museum ook op nationaal niveau van betekenis. In die zin onderscheidt het Museum zich van veel andere stadsmusea die vooral een lokale of regionale betekenis hebben. Een van de doelstellingen op het gebied van publieksbereik is om door te groeien naar een museum met een nationaal bereik. Qua omvang is het Haags Historisch Museum een middelgroot museum met een collectie van ca. 13.000 (2023) voorwerpen. Het is het historische museum van één van de 'G4', de vier grootste steden van Nederland. Vergeleken bij deze belangrijke positie van het museum is de collectie beperkt van omvang gebleven als gevolg van de beperkte verzamelmogelijkheden. Ter vergelijking: de collecties van het Amsterdam Museum en het Rotterdam Museum tellen beide meer dan 100.000 voorwerpen.

Het Museum is voor zijn financiering afhankelijk van eigen inkomsten en subsidie van de gemeente Den Haag. Met name voor bijzondere projecten als tentoonstellingen en publicaties doet het museum vaak en met succes een beroep op bedrijven, fondsen en andere sponsors.

De banden met andere historische instellingen in de stad zijn nauw:

- Het Museum is, sinds 2011, voortrekker van samenwerking in het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten. Het Museum zet zich in – samen met de partners in dit netwerk – voor het behoud van, het onderzoek naar en de presentatie van erfgoed van diverse migrantengroepen;
- Met de zogeheten Erfgoedpartners – het Haags Gemeentearchief en de gemeentelijke afdelingen Monumentenzorg en Archeologie – onderhoudt het Museum nauwe banden.
- In het kader van het museale cluster rond de Hofvijver werkt het Museum samen met het Mauritshuis, o.a. op het gebied van CHV (collectiehulpverlening).
- Het Haags Historisch Museum heeft met Muzee Scheveningen afspraken gemaakt over het bruiklenen van Scheveningse topstukken.

Contacten met bijvoorbeeld het Haags Gemeentearchief, de Stichting Haags Industrieel Erfgoed, de Geschiedkundige Vereniging Die Haghe-Vrienden van het Haags Historisch Museum, de Stichting Haagse Historie en Erfgoed en Bibliotheek Den Haag resulteren in gezamenlijke bijeenkomsten en activiteiten.

Positionering tijdens de renovatie

Met het Meerjarenbeleidsplan 2021-2024 heeft het Haags Historisch Museum een start gegeven voor een radicale vernieuwing van het museum langs drie pijlers: renovatie van het museumgebouw, vernieuwing van de programmering en professionalisering van de organisatie. Het Museum heeft op alle drie genoemde pijlers enorme vorderingen gemaakt. Ondanks de coronacrisis is het gelukt om financieel gezond te blijven en zelfs een spaarpot te creëren voor de inrichting van het nieuwe museum. Kers op de taart is het besluit van het College van B&W in 2022 om de noodzakelijke renovatie te financieren. Het nieuwe college dat een jaar later aantrad, heeft dit voorstel overgenomen. Voor de financiering van de inrichting van het vernieuwde Haags Historisch Museum is de museumorganisatie zelf verantwoordelijk. De planning is dat het museum in het najaar van 2024 voor een periode van 2,5 jaar dicht gaat om in het voorjaar van 2027 te openen.

Tijdens de renovatie van het museumgebouw is het zaak om de positionering zoals die hierboven beschreven is zoveel mogelijk te behouden. Het Haags Historisch Museum is in deze periode voor publiek gesloten, maar achter de schermen werken we op volle kracht door: aan de renovatie, de nieuwe inrichting en het ontwikkelen van nieuwe vaste presentaties en tijdelijke tentoonstellingen. Tegelijkertijd willen we tijdens de sluiting van het museum ook zichtbaar blijven in de stad en de band met onze achterban warm houden. Momenteel wordt in het kader van het project 'Zichtbaarheid tijdens sluiting' gewerkt aan plannen om op verschillende plekken in de stad bewoners te betrekken bij de collectie en de totstandkoming van het nieuwe museum. Te denken valt bijvoorbeeld aan het Atrium van het Haagse stadhuis, de 'huiskamer' van de stad, en aan Theater de Vaillant in de Schilderswijk – allebei locaties waar het Museum al eerder mee samenwerkte. Ook het in 2023 geopende bezoekerscentrum van de Binnenhof Renovatie aan de Plaats is een interessante optie. Naast eigen presentaties in de stad wordt ook onderzocht of bijzondere collectieonderdelen gedurende de renovatie uitgeleend kunnen worden aan andere musea, zowel binnen als buiten Den Haag – zo blijft een deel van de collectie toch zichtbaar voor het publiek. De concrete uitwerking van deze voornemens zal in de loop van 2024 plaatsvinden.

1.3 Terugblik 2021-2024

Hieronder volgen de belangrijkste resultaten uit de periode van het vorige collectieplan, 2021-2024*:

*(d.w.z. tot en met het moment van schrijven, december 2023)

Collectievorming:

- Er zijn 572 voorwerpen aan de collectie toegevoegd. Dankzij een gericht, actief verzamelbeleid konden op de kernthema's enkele bijzondere aanwinsten gedaan worden, met name op het thema 'zand en veen'.
- In het kader van de programmalijs 'Eigentijds Verzamelen' werd o.a. werk aangekocht uit de Matlas en van de fotografen Dagmar van Weeghel en Sandra Uittenbogaart.
- De collectie is geïnventariseerd op de kernthema's van het museum: regeringsstad, hofstad, zand en veen. Lacunes zijn in kaart gebracht.
- Voor het thema 'migratie en diversiteit' is een inventarisatie van de collectie gemaakt tijdens het project Eigentijds Verzamelen. Daaruit voortvloeiend is een plan van aanpak gemaakt om gericht en actief op een aantal migrantengroepen te gaan verzamelen, te beginnen in 2024 met Indisch Den Haag.

- Behalve de fysieke collectie is ook de Verhalencollectie uitgebreid. Ten behoeve van de tentoonstelling Koloniaal Den Haag werden in de stad Verhalensalons georganiseerd. De 'opbrengsten' daarvan zijn toegevoegd aan de Verhalencollectie.

Behoud en beheer:

- 53 objecten zijn gerestaureerd of hebben een conserverende behandeling gehad.
- Het CHV-plan is uitgebreid en geactualiseerd.
- Het CHV-team en de medewerkers van de afdeling Facilitaire Zaken hebben een CHV-training gevolgd.

Collectieregistratie en documentatie:

- Het project 'Wegwerken registratieachterstanden': alle objecten uit de collectie zijn opnieuw bekeken, geregistreerd en gecontroleerd. Ook zijn de standplaatsen geactualiseerd.
- De gehele collectie is geregistreerd in Cloud database Axiell en online ontsloten, via de website doorzoekbaar en aangesloten bij Collectie Nederland.
- Er is een informatieplan opgesteld.
- Nieuw verworven fotoseries, waaronder ca. 150 foto's van Frederick Linck en een privécollectie stereodia's, werden volledig gedigitaliseerd.
- De Verhalencollectie van het Museum is beter geborgd en ontsloten; 1.750 bijdragen uit het project MijnDenHaag* zijn toegevoegd aan Axiell.

Gebruik van de collectie:

- Er waren 19 tijdelijke, uitgaande bruiklenen, waaronder aan het Prinsenhof Delft, Huygens' Hofwijck, de Lakenhal, het Amsterdam Museum, Pulchri Studio en Panorama Mesdag.
- Voor het grote poppenhuis van Lita de Ranitz werd in 2023 een geheel nieuwe presentatie gerealiseerd: Klein, kleiner, groots. De poppenhuizen van jonkvrouw Lita de Ranitz. Deze presentatie keert na de renovatie terug in het vernieuwde museum.
- Tientallen objecten uit de eigen collectie werden aan het publiek getoond in tijdelijke tentoonstellingen, waaronder Schatten uit het depot, Haags Haar, Rampjaar, Koloniaal Den Haag en Frederick Linck. Foto's van Den Haag in de jaren '70.

Voor een overzicht van de actiepunten voor 2025-2028, zie bijlage 1.

2. Collectiebeschrijving

2.1 Geschiedenis van de collectie

Voor de Haagse historie kon je voor 1871 terecht in het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt. Daar hingen groepsportretten van regenten, stadsgezichten en schuttersstukken. De collectie groeit dankzij schenkingen en aankopen. Na 1871 is de collectie te zien op Korte Beestenmarkt 9, in feite het eerste Haagse Gemeentemuseum. Ook hier ontstaat ruimtegebrek en in 1884 heropent het museum in de Sint Sebastiaansdoelen aan de Korte Vijverberg. Eind 1934 verhuist de collectie naar een nieuw, door H.P. Berlage ontworpen, museum aan de Stadhouderslaan. Daar is de Haagse historie één van de vele afdelingen. Andere afdelingen krijgen steeds meer accent en de Haagse historie raakt ondergesneeuwd. In 1986 krijgt de Haagse historie opnieuw een plek in de Sint Sebastiaansdoelen in het fonkelnieuwe Haags Historisch Museum. Aanvankelijk opereert het nog onder de vleugels van het Gemeentemuseum, in 1991 wordt het museum zelfstandig. De collectie blijft eigendom van de gemeente Den Haag. In 2015 wordt de depotruimte van het museum uitgebreid door een nieuw depot bij Hizkia Den Haag in gebruik te nemen. In 2024 start een grootschalige renovatie van het museumgebouw, een lang gekoesterde wens van het museum. Door de renovatie zullen de uitstraling en de voorzieningen van het museumgebouw geheel worden vernieuwd en naar een hoger niveau worden gebracht. Ook komt er meer tentoonstellingsruimte zodat er straks nog meer getoond kan worden van de Haagse geschiedenis.

2.2 Opbouw van de collectie, indeling in deelcollecties

De collectie van het Haags Historisch Museum bestaat uit ca. 13.000 voorwerpen en 1700 verhalen die betrekking hebben op de geschiedenis van Den Haag. De collectie is onderverdeeld in 18 deelcollecties. De belangrijkste deelcollectie wordt gevormd door de ongeveer 900 schilderijen, waaronder stadsgezichten, historiestukken en portretten uit vooral de 16de- tot en met de 19de- eeuw. Bijzonder is een collectie van 58 portretminiaturen. Verder bestaat de collectie uit voorwerpen van zeer uiteenlopende aard, zoals keramiek van Haagse aardewerfabrieken, een kerkschat (goud en zilver van rond 1500 en later), zilverwerk van diverse gilden (waaronder de beide schuttersgilden die Den Haag rijk was), glaswerk, borstbeelden van diverse Hagenaars, meubilair vervaardigd door Haagse meubelfabrieken en andere huisraad, vaandels, maquettes en een verzameling poppenhuizen en poppenkamers. Verder beheren we een relatief kleine deelcollectie fotografie van onder anderen Alexandrine Tinne, Marianne Dommissie, Jacques Meijer, Wim Berssenbrugge en Frederick Linck. Sinds 2020 heeft het Museum ook een kleine deelcollectie digitale fotografie. Tot slot zijn er de afgelopen 15 jaar ook enkele hedendaagse kunstinstallaties opgenomen in de collectie. Alle deelcollecties zijn uitvoerig beschreven in bijlage 2.

Behalve objecten verzamelt het Museum ook verhalen. Dit project is gestart in 2007 met het participatieproject *MijnDenHaag**, waarin verhalen zijn verzameld over de stad. Deze zogenoemde Verhalencollectie wordt actief aangevuld. Zo zijn er in 2023 verhalen opgehaald voor de tentoonstelling *Koloniaal Den Haag* en toegevoegd aan deze collectie.

2.3 Cultuurhistorische waarde van de collectie

Als we uitgaan van het waarden stellend kader voor museale objecten dat is ontwikkeld in het kader van het Deltaplan voor Cultuurbehoud, bezit het Haags Historisch Museum enkele stukken uit de A-categorie (de top van het Nederlands cultuurbezit). Het gaat dan bijvoorbeeld om de eerder genoemde kerkschat uit de Grote Kerk (langdurig bruikleen van de parochie Maria Sterre der Zee met de status van wettelijk beschermd erfgoed onder de Erfgoedwet), de tong en vinger van de gebroeders De Witt en het familieportret Van den Kerckhoven door Jan Mijtens. De stukken uit de A-categorie vormen samen met collectieonderdelen uit de B-categorie (met een hoge attractie- of presentatiewaarde) de kerncollectie. Het overgrote deel van de collectie behoort tot de C-categorie (geen grote culturele

Kroon uit de kerkschat van de Grote Kerk, in langdurig bruikleen van Parochie Maria Sterre der Zee.

waarde). Slechts een gering aantal objecten behoort tot de D-categorie, die voor afstoting in aanmerking komt.

Een aantal objecten uit de A- of B-categorie is als topstuk op de website geplaatst. Hier kan de bezoeker verdiepende informatie vinden over het object en zich een beeld vormen van de collectie van het museum. De selectie van 25 topstukken is niet louter gebaseerd op de cultuurhistorische waarde van de objecten, maar is ook bedoeld om een beeld te geven van de diversiteit van de collectie, zowel qua periodes en onderwerpen als qua type objecten. Daarnaast is bij de selectie rekening gehouden met het al dan niet aanwezig zijn van objecten in de vaste opstelling van het museum.

2.4 Het bepalen van de kerncollectie

De kerncollectie is dat deel van een collectie dat gezichtsbepalend en van essentieel belang is voor de geschiedenis van Den Haag, waarbij het streven van het museum is de stukken daar te tonen waar dat het meest betekenisvol is. De kerncollectie van het Haags Historisch Museum wordt gevormd door de volgende objecten:

- Stadsgezichten vanaf 1553 tot in de 21ste eeuw. Topstukken zijn enkele 16de-eeuwse gezichten op en om de Hofvijver en het 'Gezicht op Den Haag vanuit het zuidoosten' door Jan van Goyen uit 1651.
- Portretten uit de 16de eeuw en later. Topstukken: Christiaan Huygens, Spinoza, Alexine Tinne; het familieportret Van den Kerckhoven door Johannes Mijtens
- Zes groepsportretten van magistraten uit de 17de en 18de eeuw. Topstuk: 'De magistraat ontvangt de officieren van de schutterij op de Sint Sebastiaansdoelen.', door J.A. van Ravesteyn, 1618. Deze zes groepsportretten zijn uitzonderlijk qua formaat en aantal, want groepsportretten van stadsbesturen zijn behalve uit Den Haag slechts uit enkele andere Nederlandse steden bekend.
- Schuttersstukken, schutterszilver en –glas. Topstuk: twee zilveren tazza's van de Sint Jorisschutterij uit 1562.
- Portretminiaturen (17de – 19de eeuw). Topstukken: een serie portretten door Pasquier le Jeune, eerste helft 19de eeuw.
- Buurtpenningen (17de en 18de eeuw). Topstuk: penning van de Jacobijne Kloosterbuurt, 1706.
- Stedelijke voorwerpen (met het wapen van Den Haag): glas, keramiek
- Tegeltableaus (afbeeldingen van Haagse bedrijven etc.). Topstuk: tegeltableau met de voorstelling van een werkplaats in de Rozenburgfabriek.
- Kerkzilver. Topstuk: kerkschat van de Grote of Sint Jacobskerk uit de vroege 16de eeuw.
- Gildezilver en verwante voorwerpen: buurtbussen, verguld-zilveren bekers. Topstukken: gildeplaat van het wijnkopersgilde door Hermanus van Gulick, 1680, zilveren gildebekers, kast van het Sint Nicolaasgilde, 1663.
- Poppenhuizen (collectie Lita de Ranitz). Topstuk: het grote poppenhuis uit 1910.
- Maquettes. Topstukken: Vuurwerkpaviljoen op de Hofvijver uit 1749 door Pieter de Swart en ontwerpmaquette Nationaal Monument Plein 1813 uit ca. 1869.
- Foto's en dia's: de kleuren stereo-dia's van Wim Berssenbrugge uit de periode Tweede Wereldoorlog en bevrijding, foto's van Alexinne Tinne.
- Hedendaagse kunstwerken in opdracht van het museum vervaardigd, zoals de video- en fotoinstallatie 'Stad van Aankomst' van Geert van Kesteren en Conny Luhulima, 2014, en de installatie 'Tronie van Sideron' van Tirzo Martha, 2017.

Gezicht op de Hofvijver, Hollandse school, 1590-1600, inkt, potlood en gouache op perkament, 9 x 26 cm.

3. Collectievorming

3.1 Verzamelvoorwaarden

Zoals bij de beschrijving van de geschiedenis van de collectie is aangegeven, is de collectie niet statisch, maar wordt zij geregeld aangevuld. Het verzamelen gebeurt op twee manieren: actief en passief. In het eerste geval gaat de conservator actief op zoek naar aanwinsten. Dat kan door bijvoorbeeld het napluizen van veilingcatalogi, het bezoeken van kunst- en antiekmarkten, het zoeken via internet, en het onderhouden van contacten met verzamelaars. Ook kunnen opdrachten gegeven worden aan kunstenaars om met een nieuw werk de collectie aan te vullen. Een belangrijk onderdeel van deze aanpak is ook het actief op zoek gaan in de stad naar verhalen en bijbehorende objecten.

Passief verzamelen houdt in dat het museum objecten ontvangt zonder er naar op zoek te zijn geweest. Daarbij kan worden gedacht aan schenkingen en legaten. Deze aanbiedingen komen zeer regelmatig binnen via de website, waar een aparte pagina is gewijd aan het verwerven van collectie. Op deze pagina staat uitgelegd wat het Haags Historisch Museum verzamelt en welke informatie nodig is om een aanbod te kunnen beoordelen. De aanbiedingen komen vervolgens binnen via het mailadres, worden verzameld en wekelijks besproken in het afdelingsoverleg.

Bij aankopen, schenkingen en bruiklenen werken we op basis van de Ethische Code voor Musea en toetsen we de objecten aan de volgende randvoorwaarden:

- **Herkomst:** Verwerving van objecten dient in overeenstemming te zijn met wettelijke voorschriften. Daarom wordt de herkomst van de objecten onderzocht, om uit te sluiten dat het object illegaal verworven is in, of geëxporteerd is uit, het land van herkomst of enig tussenliggend land waar het mogelijkwijs rechtmatig werd bezeten (inclusief het land van het museum). Of anderzijds op illegale wijze in handen van de aanbiedende partij is beland.
- **Collectieprofiel:** Het museum werkt samen met Haagse partners bij het gezamenlijk behouden, verzamelen en ontsluiten van het Haagse erfgoed binnen de 'Collectie Den Haag'. Het is zaak om binnen de Collectie Den Haag doublures te vermijden. Bij mogelijke verwervingen wordt dan ook altijd bekeken of deze geen doublure opleveren met andere Haagse instellingen.
- **Cultuurhistorische waarde:** Het museum verzamelt primair vanwege de historische en documentaire waarden; de esthetische en educatieve waarden worden daarbij echter niet uit het oog verloren. Van belang is of de objecten iets vertellen over de geschiedenis van Den Haag en zijn inwoners.
- **Fysieke staat:** Het museum verzamelt over het algemeen geen voorwerpen die zwaar beschadigd zijn (en die alvorens aan het publiek gepresenteerd te worden kostbare restauraties moeten ondergaan). Uitzonderingen kunnen worden gemaakt voor voorwerpen die voor de geschiedenis van Den Haag van grote betekenis zijn en in aanmerking komen voor een min of meer permanente expositie.

3.2 Verzamelgebied

In de meest ruime zin verzamelt het Haags Historisch Museum objecten die betrekking hebben op de geschiedenis van Den Haag. Dat zijn schilderijen en andere beeld dragers en historische voorwerpen. Bij de schilderijen kan gedacht worden aan:

- Stadsgezichten en panorama's van Den Haag en omstreken
- Afbeeldingen van bijzondere gebouwen
- Afbeeldingen van bouwactiviteiten
- Afbeeldingen van Haagse gebeurtenissen
- Portretten van regenten en andere aanzienlijke Hagenaars
- Portretten van Oranjes
- Schuttersstukken
- Portretten van de 'gewone' Hagenaar

Bij de historische voorwerpen kan gedacht worden aan objecten afkomstig van:

- Haagse instellingen (stadsbestuur, landsbestuur, de schutterij, armenzorg, gilden, buurtverenigingen, sociëteiten, kerken, scholen)
- Haagse bedrijven zoals meubelfabrieken (als Horrix, Mutters en Pander, de aardewerkfabrieken van Lyncker (18de eeuw) en Rozenburg (eind 19de, begin 20ste eeuw), de ijzergieterij Enthoven, de voedings- en genotmiddelenindustrie (melk, brood, sigaretten, bier, gedestilleerd), de grafische industrie en de kledingindustrie (zoals de confectiefabriek Gazan)
- Haagse winkels en horecagelegenheden (zoals diverse koffiehuisen, tearoom Krul, hoedenzaak Bik)
- Diverse bevolkingsgroepen zoals burgers, arbeiders, ondernemers, Kikkers en Plu's, Oranjes, adel, patriciërs, regenten, migranten, repatrianten: 'Indië in Den Haag', bekende Hagenaars als de ontdekkingsreiziger Alexine Tinne en voetballer Aad Mansveld, kortom rijk en arm ('zand en veen')
- Haagse sportverenigingen als ADO en Leimonidas
- De politiek, ministeries

Fotografie

Het Museum is terughoudend in het verzamelen van foto's, aangezien dit ook een verzamelgebied is van het Haags Gemeentearchief. Doublures in de 'Collectie Den Haag' dienen zoveel mogelijk vermeden te worden. Toch heeft het Museum in de afgelopen 20 jaar een kleine, maar kwalitatief hoogstaande deelcollectie fotografie opgebouwd. Voor de verbeelding van de 20ste-eeuwse Haagse geschiedenis zijn foto's eigenlijk onmisbaar. Criteria voor het opnemen van foto's in de collectie zijn onder andere dat ze een hiaat in de collectie opvullen en dat ze een zekere artistieke kwaliteit bezitten. Bij voorkeur nemen we geen 'losse' foto's op in de collectie.

Wat verzamelen we niet?

Het Museum verzamelt in principe geen:

- boeken
- brieven
- fotoalbums
- archiefmateriaal
- ansichtkaarten
- kunstwerken gemaakt door Haagse kunstenaars die geen Haags onderwerp hebben

3.3 Prioriteiten

Hoewel bovenstaande verzamelgebied nog steeds geldig is, geven we sinds het vorige collectieplan 2021-2024 een beperkt aantal inhoudelijke thema's prioriteit. Dit zijn de kernthema's van het Museum. Dat houdt in dat op deze thema's een actief verzamelbeleid wordt gevoerd. Conservatoren gaan op zoek naar objecten die deze thema's belichten en voor deze objecten worden, in het geval van een potentiële aankoop, meer financiële middelen vrijgemaakt.

Kernthema's

Prioriteit hebben de vier kernthema's* van het museum, te weten:

1. Regeringsstad

Den Haag heeft zijn ontstaan en bestaan in hoge mate te danken aan het feit dat het altijd een plek is geweest waar geregeerd en bestuurd werd. Die geschiedenis begint in de 13de eeuw met de stichting van het Binnenhof als grafelijke residentie. In de eeuwen daarna groeide Die Haghe uit tot het belangrijkste grafelijke bestuurscentrum in het graafschap Holland. In de nieuwe Republiek der Verenigde Nederlanden werd Den Haag eind zestiende eeuw van een regionaal bestuurscentrum voor het eerst een 'nationaal' bestuurscentrum. Deze positie heeft de stad bijna onafgebroken behouden – alleen in de Franse Tijd werd het regeringscentrum tijdelijk verplaatst naar eerst Utrecht en daarna Amsterdam. De functie van regeringszetel is op allerlei manieren van grote invloed geweest op de ontwikkeling van de stad: ruimtelijk, sociaaleconomisch, demografisch etc.

Het thema regeringsstad is goed vertegenwoordigd in de collectie, bijvoorbeeld in de vorm van schilderijen van het Binnenhof van de zestiende tot en met de negentiende eeuw, portretten van belangrijke bestuurders en politici en verschillende soorten voorwerpen uit de politieke praktijk, zoals een van de groene bankjes uit de oude Tweede Kamer en een sjerp van een Representant uit de Nationale Vergadering van 1796. Er zijn ook nog lacunes. Tot de belangrijkste behoren de volgende onderwerpen: de grafelijke tijd (met name tot 1550), demonstraties, ministeries, portretten van belangrijke bestuurders en politici uit de 20ste eeuw. Ook valt op dat er in de collectie relatief weinig objecten zijn die de praktijk van het politieke bedrijf kunnen illustreren.

2. Koninklijke stad

Dit thema wordt ruim opgevat en omvat naast de tijd van het Koninkrijk ook de Stadhoudelijke Tijd. Prins Maurits was in 1585 de eerste Oranje die zich permanent in Den Haag vestigde in de 'ambtswoning' van de stadhouders, het Stadhoudelijk Kwartier op het Binnenhof. Sindsdien hebben de Oranjes bijna onafgebroken in Den Haag geresideerd. De aanwezigheid van de Oranjes heeft Den Haag op allerlei manieren beïnvloed en gevormd. Ruimtelijk valt dan te denken aan de bouw van paleizen en aan de oprichting van monumenten en standbeelden voor de Oranjes. Vooral van de 17de tot en met de 19de eeuw waren er periodes waarin Den Haag, dankzij het vorstelijk vertoon van de Oranjes, een bloeiende hofcultuur kende. De aanwezigheid van het hof zorgde ook voor werkgelegenheid, van de omvangrijke hofhouding tot juweliers, kledingzaken, meubelfabrieken, restaurants en tearooms, en meer in het algemeen de Haagse middenstand – velen profiteerden van de Oranjes. Typerend voor Den Haag als hofstad was ook het gegeven dat de Oranjes hier relatief veel in het publiek te zien waren. Prinsjesdag is daarvan een goed voorbeeld.

De Oranjes zijn vrij goed vertegenwoordigd in de collectie. Van vele stadhouders en koningen zijn geschilderde portretten aanwezig, al is de kwaliteit nogal wisselend. Ook zijn er van verschillende Oranje-monumenten modellen of kleine afgietsels, waaronder een schaalmodel van Nationaal Monument Plein 1813 uit 1869 en een modello van Louis Royer's standbeeld van Willem van Oranje op het Plein. Vermeldenswaardig is ook de uitgebreide deelcollectie 'oranjalía' (700 objecten), souvenirs vervaardigd als huldeblijk of ter herinnering aan een bijzondere gebeurtenis met betrekking tot de Oranjes. Belangrijke hiaten zijn onder meer: de paleizen van de Oranjes (zowel verbeeldingen van de paleizen als objecten afkomstig uit paleizen), verbeeldingen van dynastieke gebeurtenissen en publieke optredens van de Oranjes, waaronder Prinsjesdag. Ook zijn van een aantal Oranjes nog geen portretten aanwezig in de collectie.

3. Zand en veen

Den Haag staat bekend als stad van zand en veen en als de sociaal meest gesegregerde stad van Nederland. De sociale gespletenheid van Den Haag gaat terug tot de late 19de eeuw toen de stad explosief groeide: op de 'goede' zandgronden richting Scheveningen werd gebouwd voor de elite en de hogere middenstand, met mooi opgezette wijken als resultaat. (Willemspark, Duinoord, Statenkwartier, villaparken). Ten zuiden van het centrum, waar de nijverheid en de eerste fabrieken geconcentreerd waren, ontstonden op veengrond slecht gebouwde arbeidersbuurten (Schilderswijk, Transvaal) met een monotoon stratenpatroon en nauwelijks pleinen of parken. Hier woonden duizenden mensen in slecht gebouwde exploitatiehofjes onder erbarmelijke omstandigheden. Ondanks pogingen om de tegenstellingen tussen zand en veen te 'dempnen' is er anno 2024 nog altijd sprake van een sterk contrast tussen rijke zand-wijken en arme veen-wijken.

In de collectie zijn veel objecten die verband houden met thema's rond het verhaal van zand en veen. Te denken valt aan geschilderde stadsgezichten van deftige plekken, de poppenhuisverzameling van Lita de Ranitz, een interieur van een arbeiderswoning uit de jaren '30, kaarten en maquettes van de 19de- en 20ste-eeuwse stadsuitbreidingen, portretten van rijke (en in mindere mate ook armere) inwoners, objecten m.b.t. liefdadigheidsinstellingen, etc. Toch zijn er voor dit thema nog grote lacunes. Zo zijn er in de collectie nauwelijks geschilderde stadsgezichten van de 'nieuwe' 19de-eeuwse stadsuitbreidingen. Ook over typische (voormalige) volkswijken op het veen zoals de Schilderswijk en Transvaal is weinig terug te vinden in de collectie. Hier valt op verzamelgebied te denken aan: de verbeelding van deze wijken (inclusief saneringen) en de leefomstandigheden in en eigen cultuur van deze wijken (verenigingsleven, tradities als het 'kerstbomen rauschen' en vreugdevuren) en de komst van nieuwe bewoners zoals 'gastarbeiders'. Tot slot vormt ook het beeld van de Hagenaar en de

Hagenees zoals dat in de 20ste eeuw in de populaire cultuur is ontstaan (denk bijvoorbeeld aan Haagse Harry, Jacobse & Van Es) een lacune in de collectie.

4. Migratie en diversiteit

Het vierde (en nieuwe) kernthema is Migratie en Diversiteit. Hiermee wordt Haags erfgoed bedoeld dat in relatie staat tot dekolonisatie, migratie en culturele diversiteit. Dit soort erfgoed is nog ondervertegenwoordigd in de collectie van het Museum en is van essentieel belang om het verhaal van Den Haag en al haar bewoners te kunnen vertellen en representeren. Vaak gaat het om bijzondere familiestukken die van generatie op generatie worden doorgegeven binnen families. Deze objecten komen maar zelden via 'traditionele' kanalen op het acquisitiepad van het museum.

In het kader van het project 'Eigentijds Verzamelen' is in 2023 een plan van aanpak gemaakt om migratie gerelateerd erfgoed beter te kunnen verzamelen. Een vereiste hiervoor is dat het Museum intensief in contact treedt met specifieke 'migrantengroepen', om te onderzoeken welke thema's en onderwerpen zij zelf belangrijk vinden en in kaart te brengen wat voor 'materiaal' er verzameld zou kunnen worden. Omdat deze wijze van verzamelen bijzonder tijds- en arbeidsintensief is, is ervoor gekozen om ons te beperken tot een select aantal typische Haagse migrantengroepen. In 2024-2025 focussen we ons op Indisch Den Haag. Daarna volgen Surinaams-Hindostaanse Hagenaars en Turkse en Marokkaanse 'gastarbeiders'. Verder richten we ons nog op een specifiek gebied in de stad dat een bijzonder rijke migratiegeschiedenis heeft: de oude Joodse Buurt, tegenwoordig Chinatown (tussen Spui en Wagenstraat).

*(Er is een inventarisatie gemaakt van de lagunes van de collectie. Zie bijlage 3. In deze bijlage wordt ook uitgelegd waarom het kernthema Vrede & Recht is afgevallen.)

Hedendaags Haags

Naast de vier hierboven genoemde kernthema's richt het Museum zich ook op het verzamelen van eigentijdse, typisch Haagse fenomenen en gebeurtenissen. Deze groep objecten is niet te vangen in een kernthema, maar als stadsmuseum is het zeker van belang om ook contemporaine objecten te verzamelen die in de toekomst een belangrijk deel van de Haagse geschiedenis gezien zullen worden.

In de afgelopen jaren is hier al een voortvarend begin mee gemaakt. Zo werd tijdens de coronacrisis in 2019 in korte tijd een corona-collectie opgebouwd, met voorwerpen en verhalen van gewone Hagenaars en de digitale fotoserie 'Hou je Haags' waarmee fotograaf Sandra Uittenbogaart in 100 foto's de coronacrisis in Den Haag vastlegde. Ook de aankoop van 12 fotoprints uit de Matlas (portretten van hedendaagse Hagenezen met 'matten') en het verzamelen van protestborden en ander protestmateriaal van de demonstranten van de A12-blokkade (in combinatie met de aankoop van foto's van de protestacties) zijn goede voorbeelden van het verzamelen van hedendaags Den Haag.

In de periode 2025-2028 zetten we deze lijn van verzamelen voort. Op welke onderwerpen is een vraag die niet volledig vooraf te beantwoorden is, aangezien niet te voorspellen is welke fenomenen of gebeurtenissen de komende jaren 'actueel' zullen zijn. Je wilt bij deze vorm van verzamelen de vrijheid behouden om ad hoc op een onderwerp te kunnen springen. Tegelijkertijd zijn er ook onderwerpen die niet bepaald worden door de actualiteit, maar juist al langere tijd in de belangstelling van de afdeling Collectie staan. Voorbeelden zijn het typisch Haagse fenomeen van de koffietent en de Roze Règâhs, de roze voetbalfanclub van ADO Den Haag.

3.4 Verwervingen in de periode 2020-2023

Hieronder volgt een opsomming van de belangrijkste aankopen en schenkingen uit de periode 2020-2023:

- Corona-collectie, participatief verzamelproject + fotoserie Hou je Haags van Sandra Uittenbogaart (2020-0001-PRE t/m 2020-0100-PRE)
- Deel van de inboedel van restaurant Garoeda (verworven in 2020)
- Schilderij van de Hofvijver, Floris Arntzenius (2020-0001-SCH)
- Turks Koffiehuis Hoefkade, tekening en gouache door Peter Blokhuis, 1976 (2020-0001-TEK)

- Twaalf foto's uit de Matlas (2021-0001-PR t/m 2021-0015-PRE)
- Huizen in de Schilderswijk door Herman Beserik (2021-0001-SCH)
- Drie foto's door Dagmar van Weeghel met betrekking tot Alexine Tinne (2021-0013-PRE t/m 2023-0015-PRE)
- Kikker-cape (vooroorlogse PTT-mantel die in de jaren '60 in de mode raakte bij jongeren, waaronder de Haagse jeugdgroep 'De Kikkers') (2022-0001-MWE)
- Een gezicht op de Hofvijver tekening, Hollandse School, 1590-1600 (2022-0001-TEK/a-b)
- Stereodia's door Marius Dirk Robert Merens (2023-00.-PRE t/m 2023-00.-PRE)
- Een deftig gezelschap met jachthond bij de Ver-Huellbank in de Scheveningsche Bosjes te Den Haag door Pieter Haaxman (2023-0002-SCH)
- Een aquarel met Betsy de olifant in de Haagse Dierentuin door H.M. Horrix (2023-0003-SCH)
- Fotoserie en protestborden en ander materiaal van de demonstranten van de A12-blokkade (2023-0152-PRE t/m 2023-0161-PRE)

3.5 De Verhalencollectie

Al sinds 2007 richt het Haags Historisch Museum zich op stadsgenoten die willen bijdragen aan het verzamelen, bewaren en presenteren van (hun) Haags erfgoed. De resultaten hiervan geven een aanvullende en vaak persoonlijke betekenis aan de (recente) geschiedenis die net even anders is dan de blik van de historicus of museumconservator. Deze verbinding van materieel en immaterieel erfgoed maakt dat er nieuwe verhalen ontstaan die helpen bij het begrip en het invoelbaar maken van ons lokale erfgoed.

In het kader van het project 'Eigentijds Verzamelen' zijn in 2023 ca. 1.700 bijdragen aan het project MijnDenHaag* in Axiell geregistreerd. Deze verhalen zijn nu duurzaam opgeslagen en online voor iedereen toegankelijk via de Axiell publieksmodule.

Uitbreiding en vervolg van de Verhalencollectie

In de afgelopen beleidsperiode werd de Verhalencollectie van het museum op verschillende manieren uitgebreid. Zo ontwikkelde het museum in voorbereiding op de tentoonstelling Koloniaal Den Haag – Een onvoltooid verleden in samenwerking met de partners van het Netwerk Erfgoed Haagse Migranten een nieuwe aanpak om op zoek te gaan naar verhalen en objecten rondom het thema migratie in de stad. Verschillende Verhalensalons werden georganiseerd waarbij het museum te gast was op diverse locaties in de stad en in gesprek ging met bewoners. Als gevolg van deze Verhalensalons kon het Museum in de tentoonstelling de verhalen en objecten van 20 participanten tonen. Vervolgens werden ook deze verhalen officieel opgenomen in de Verhalencollectie van het museum en gepubliceerd via Axiell.

Daarnaast werden in 2023 ter voorbereiding van de tentoonstelling Frederick Linck. Foto's van Den Haag in de jaren '70 interviews afgenomen met zes bekenden van Frederick Linck die al sinds de jaren '70 in het Oude Centrum wonen, een wijk in de Haagse binnenstad waar Linck in 1969 kwam te wonen en waar hij veel straatscenes, sloop en buurtbewoners fotografeerde. De verhalen van deze buurtbewoners over het leven in de wijk in de jaren '70 kregen – in de vorm van audiofragmenten – een plek in de tentoonstelling en vormden de basis voor de podcast Sloop, sekswerk en avontuur – Verhalen uit de Haagse binnenstad in de jaren '70.

Deze manier van verhalen verzamelen om collectie, onderzoek én tentoonstellingen aan te vullen zal de komende beleidsperiode verder ontwikkeld worden. Deze manier van research en input verzamelen levert zo veel mooie informatie op, dat in 2024 onderzocht wordt hoe nieuw verzamelde verhalen in het vervolg naast toevoeging aan de Verhalencollectie ook duurzaam ontsloten kunnen worden voor toekomstige projecten en andere onderzoekers. Concreet zal de komende beleidsperiode het vervolg van de Verhalencollectie zich richten op twee kernthema's, namelijk enerzijds verhalen van typisch Haagse migrantengroepen zoals de Indische, Surinaamse en Hindostaanse stadsgenoten (zie ook paragraaf 3.3 bij 'Prioriteiten') en anderzijds verhalen die aansluiten bij de inhoudelijke invulling van de nieuwe vaste opstelling 'De ooievaar en de leeuw'. Het traject om deze verhalen te verzamelen vormt een essentieel onderdeel van de inhoudelijke ontwikkeling van het nieuwe museum. Tijdens de sluiting van het museum trekken medewerkers van het museum de stad in om op locatie Verhalensalons te organiseren. Denk hierbij aan plekken zoals bibliotheken, buurtcentra maar ook events zoals

de Tong Tong Fair. Bijkomend voordeel is dat we als museum op deze manier zichtbaar blijven voor ons publiek tijdens de sluiting.

3.6 Selecteren en herwaarderen

In het verleden is gebleken dat een verzamelbeleid door de tijd kan wijzigen. Zo zijn er bijvoorbeeld objecten in de collectie die niet meer passen in het huidige collectieprofiel. Hieronder vallen bijvoorbeeld schilderijen of andere objecten die zijn meegekomen als onderdeel van een schenking. Weinig bruikbaar zijn bijvoorbeeld portretten waarvan de maker noch de afgebeelde bekend zijn (en die ook via onderzoek niet meer te achterhalen zijn) of waarvan inmiddels bekend is dat de afgebeelde persoon niets met Den Haag te maken had. Het is op den duur niet meer te verantwoorden om voor dit soort objecten (kostbare) depotruimte beschikbaar te blijven houden. Voordat we zouden kunnen overgaan tot afstoting, zal eerst een herwaarderingstraject opgezet moeten worden. In dit traject wordt aan de hand van de verzamelgebieden bepaald wat er wel en niet in de collectie past.

De komende jaren wordt gewerkt aan de herwaardering van objecten die niet meer in de collectie passen, bijvoorbeeld omdat er meerdere exemplaren van in de collectie aanwezig zijn, omdat ze onherstelbaar beschadigd zijn of omdat ze geen relatie hebben met de Haagse geschiedenis. Tijdens de sluiting hebben wij de mogelijkheid om de stad in te gaan en informatie over deze objecten op te halen. Op deze manier kunnen we nog eenmaal toetsen of de objecten tóch iets toevoegen aan onze collectie. Het inventariseren van deze drie type objecten (dubbel, beschadigd of niet relevant) komt zeer van pas bij het herwaarderen van de collectie. De verwachting is dat de inventarisatie tientallen objecten oplevert die niet meer passen in het huidige verzamelbeleid. Na de herwaardering kan eventueel de LAMO procedure gestart worden. Het object kan in overleg met de schenkers en na toestemming van de gemeente een onderkomen elders krijgen.

3.7 Actiepunten collectievorming voor de periode 2025-2028

- Het voeren van een actief verzamelbeleid op alle vier de kernthema's, waarbij het nieuwe thema migratie en diversiteit wordt verworven door achtereenvolgens te focussen op specifieke migrantengroepen of gebieden in de stad (Indisch Den Haag, Hindoestaans Den Haag, de voormalige Joodse Buurt/Chinatown, Turkse en Marokkaanse gastarbeiders).
- Alert blijven op de actualiteit om zo actief eigentijdse, typisch Haagse fenomenen te kunnen blijven verzamelen. Tevens alert blijven op onderwerpen die al langer op onze agenda staan, zoals de Roze Règahs. (Hedendaags Haags)
- Ontwikkelen van een aanpak met betrekking tot de Verhalencollectie, in het specifiek over migratie en daarmee gericht verzamelen op erfgoed van typisch Haagse migrantengroepen.
- Starten met een herwaarderingstraject om zo de collectie op te schonen en ruimte te maken voor nieuwe objecten die aansluiten bij de huidige missie en visie van het Museum.

4. Behoud en beheer

4.1 Preventieve conservering

Onze collectie bevindt zich in het depotgebouw van kunsttransporteur Hizkia in Den Haag. De depotruimte die wij daar huren voldoet aan alle museale eisen voor opslag. Zo worden het klimaat en de IPM-controle voor ons geregeld. Een voordeel van het depotgebouw van Hizkia is dat de aanwezigheid van andere museale collecties leidt tot samenwerking op het gebied van collectiebeheer, transport en verpakking. Ondertussen blijkt dat de ruimte op de schilderijenrekken zeer beperkt is geworden. Dit leidt ertoe dat wij momenteel geen grote schilderijen meer kunnen toevoegen aan onze collectie, omdat we deze niet goed kunnen opslaan. Ook voor andere typen objecten zal ruimtegebrek steeds nijpender worden en daardoor een belangrijkere rol gaan spelen in de afwegingen bij het al dan niet uitbreiden van de collectie. In de periode 2025-2028 zal een beslissing moeten worden genomen over het eventueel bij-huren van depotruimte om de collectie uit te kunnen blijven breiden.

Eerder al zal vanaf het najaar van 2024 vanwege de renovatie van het Haags Historisch Museum in ieder geval tijdelijk ruimte bij gehuurd worden om de collectie die nu in het museumgebouw wordt getoond op te kunnen slaan. Dit zal gebeuren op dezelfde verdieping van het depotgebouw van Hizkia als waar ons huidige depot zich bevindt.

Klimaatomstandigheden, pestmanagement en beveiliging in het depot

Het depot is geklimatiseerd. In de genoemde opslagruimten heerst een optimaal binnenklimaat voor de opslag van museale collecties. De temperatuur wordt tussen de 18 en 22 graden gehouden en de RV tussen 45 en 55%. Wij controleren dit door de klimaatuitdraaien te bestuderen die de depotmanager van Hizkia wekelijks naar ons mailt. Dit klimaat is geschikt voor alle materialen waaruit de verschillende deelcollecties van het HHM bestaan. Het verloop van wisselingen in temperatuur en relatieve vochtigheid wordt door de depotmanager van Hizkia van Kralingen gemonitord. Indien de klimaatgegevens sterk afwijken van de gewenste stabiliteit en buiten de gestelde marges treden, of wanneer er sprake is van storingen in de apparatuur, dan wordt hierover door Hizkia contact opgenomen met de afdeling Collectie van het museum. De depotruimte heeft geen ramen, zodat de objecten afgeschermd zijn van daglicht. De ruimten worden verlicht door TL-buizen die alleen branden als er in het depot gewerkt wordt.

De IPM (geïntegreerde ongedierte beheersing en –bestrijding) in de depotruimten geschiedt door de firma PCS (Pest Control Services) Europe BV in opdracht van de firma Hizkia. Op strategische plekken in de depotruimten zijn diverse soorten plakvallen geplaatst, om de mogelijke aanwezigheid op insecten en ongedierte in het depot te onderzoeken. Dit bedrijf voert hier ook regelmatig controles op uit.

Het depot is alleen toegankelijk voor medewerkers van Hizkia en een beperkt aantal medewerkers van het museum. Bezoekers kunnen alleen onder begeleiding van een museummedewerker het depot betreden. De depotruimten worden na het verlaten consequent afgesloten en zijn beveiligd met een alarm dat in werking wordt gesteld wanneer er binnen niemand aan het werk is.

Bewaarmethoden en handling

De schilderijencollectie wordt hangend bewaard aan speciaal hiervoor bestemde, verrijdbare metalen rekken. De schilderijen hangen met in de lijst gemonteerde ogen aan losse haken die aan de rekken gehangen worden. Overige collectieonderdelen zoals klein industrieel erfgoed, reclame- en verpakkingsmateriaal, meubels, wapens, Oranjalia en miniaturen worden grotendeels in open metalen stellingkasten bewaard. Een aantal van de stelling schappen zijn voorzien van vellen ibicel, wat de objecten beschermt tegen eventuele trillingen en wat het bekrassen van de materiaaloppervlakten tegengaat.

Tijdens het project 'Wegwerken registratieachterstanden' tussen 2021 en 2023 zijn tekeningen, prenten en foto's in individuele zuurvrije mappen gestoken. Deze mappen zorgen ervoor dat de tekeningen niet verkleuren, maar ook dat het de kunstwerken makkelijker hanteerbaar zijn en minder snel beschadigen door art-handling. De poppenhuisinboedels, poppen en enkele textilia worden voor een deel in zuurvrij afsluitbare en klimaat bufferende museumdozen bewaard en waar nodig omwikkeld met, of onderling gescheiden door zijdevloeipapier. De dozen worden gestapeld bewaard op de metalen stelling schappen. De collecties penningen en munten liggen in kartonnen doosjes in metalen ladekastjes. In aparte, met deuren afsluitbare, metalen kasten worden het fragiele glas- en keramiekwerk en het edel metaalwerk bewaard, evenals de verzameling kwetsbare miniatuurportretten. De planken in deze kasten zijn allemaal voorzien van ibicel.

De komende jaren worden de bewaaromstandigheden van alle objecten geoptimaliseerd. Dit wordt onder andere gedaan door al het zilver in de open kasten naar de afgesloten zilverkasten te verplaatsen, prenten, tekeningen en foto's die nog bewaard worden tussen vloeipapier worden in zuurvrije mappen gestoken en de penningen worden in nieuwe zuurvrije penningendoosjes gelegd.

Klimaatomstandigheden museumgebouw

Tijdens het schrijven van dit Collectieplan worden de voorbereidingen getroffen voor een grootschalige museumrenovatie. Wanneer het museum heropent, zal hiermee ook een volledig nieuw klimaatstelsel opgeleverd worden waarmee het museum weer voldoet aan de eigentijdse museale eisen. In het gerenoveerde museum bevinden zich twaalf tentoonstellingszalen, een activiteitenzaal, een educatieruimte en een verhalenkamer. Al deze ruimten worden geklimatiseerd via een centrale installatie. Voor de twaalf tentoonstellingszalen gelden strengere classificaties dan voor de overige ruimten. De twaalf zalen bevinden zich deels in de oudbouw en deels in de nieuw te bouwen uitbreiding van het museumgebouw. Om praktische en financiële redenen is ervoor gekozen om twee klimaatklassen te gaan hanteren: de zalen in de nieuwbouw krijgen ASHREA klimaatklasse A1 en de zalen in de oudbouw krijgen ASHREA klimaatklasse B.² Het klimaatstelsel wordt zo ontworpen dat voor alle zalen hetzelfde, stabiele klimaat ingesteld kan worden met de volgende waarden:

- Winter tot 15 graden T= 20°C +/- 1K en RV = 50% +/- 3%
- Zomer vanaf 20 graden T= 24°C +/- 1K en RV = 50% +/- 3%

Het verschil tussen de twee klimaatklassen zal tot uiting komen in extreme weeromstandigheden. In die gevallen blijft het klimaat in de A1-zalen stabiel dan het klimaat in de B1-zalen. Volgens berekeningen die uitgevoerd zijn door het Technisch Adviesbureau Galjema (onderdeel van het ontwerpteam onder leiding van DP6 Architectuurstudio) zal bij hittegolven van boven de 30 graden, de binnentemperatuur in het gehele museum niet hoger zal worden dan 25 graden. Er is voor het nieuwe museum gekozen voor een seizoensgebonden klimaatinstallatie, omdat dit duurzamer is. Ook is gebleken dat dit veilig is voor de collectie, zolang de fluctuaties per 24 uur minimaal blijven.

---

² klimaatklasse A1:

- Winter: T= 20°C +/- 2K, RV = 50% +/- 5%
- Zomer: T= 25°C +/- 1,5K, RV = 50% +/- 5%

klimaatklasse B:

- Winter: T= 20°C +/- 5K, RV = 50% +/- 10%
- Zomer: T= 25°C +/- 5K, RV = 50% +/- 10%

In het gerenoveerde museumgebouw is veel aandacht voor het daglicht dat door de hoge ramen naar binnen komt. In de ruimtes met collectie, wordt zonwerend HR++-glas geplaatst in combinatie met reflecterende binnen zonwering. Ook wordt het glas voorzien van PvB-folie (gelamineerd glas) vanwege inbraakveiligheid en UV-wering.

In de zalen in de oudbouw zijn houten voorzetwanden geplaatst, waaraan de schilderijen en objecten via haken en ogen kunnen worden bevestigd. Deze voorzetwanden worden tijdens de renovatie geïsoleerd om het museumklimaat te optimaliseren. Kleinere schilderijen worden via technische ingrepen geborgd, zodat ze niet van de muur genomen kunnen worden. In het gerenoveerde museum zullen de tentoonstellingszalen voorzien worden van goede, museaal verantwoorde verlichting. Een deel hiervan wordt meegenomen vanuit de huidige opstelling, waar de led-spots in 2021 deels zijn vervangen. De verdere infrastructuur voor de verlichting wordt momenteel verder uitgedacht maar zal aan de huidige museale eisen voldoen.

Het museumgebouw beschikt na de renovatie over een geklimatiseerd transitodepot waarin objecten tijdelijk geplaatst kunnen worden, bijv. bij wisseling van tentoonstellingen en bij bruikleenverkeer.

Pestmanagement

Het pestmanagement in het museumgebouw wordt sinds 2014 gedaan door de firma Helicon. Door middel van periodieke onderhoudsrondes monitort deze firma de aanwezigheid van ongedierte en vervuiling. Op basis van hun onderhoudsrapporten worden passende maatregelen genomen. In 2023 zijn de plattegronden van het museumgebouw geüpdatet en is de plaatsing van de insectenvallen verbeterd. Ook wordt het onderhoudsrapport, dat Helicon vier keer per jaar stuurt na aanleiding van de onderhoudsronde, besproken met de afdeling Facilitaire Zaken en de schoonmaak. Dit levert positieve resultaten op: de vallen zijn veel minder vaak vermist en we reageren sneller op de acties die genoemd worden in de rapporten.

Inspectie Erfgoedhuis Zuid-Holland

In 2021 is het Haags Historisch Museum geïnspecteerd door Erfgoedhuis Zuid-Holland. De belangrijkste aanbevelingen van de Erfgoedinspectie zijn opgevolgd. Hieronder een greep uit de verbeteringen:

- De achterstanden in de registratie zijn weggewerkt, incl. de uitgebreide poppenhuizencollectie.
- De eigendomsstatus is toegevoegd aan de objecten in de database.
- De rekwistieten zijn van de echte collectie gescheiden d.m.v. R-nummers.
- Conditie- en standplaatscontroles worden steekproefsgewijs elk kwartaal uitgevoerd.
- Er is gestart met het opzetten van een project om het Japanse papier van de schilderijen te verwijderen. Van twee schilderijen is het Japans papier verwijderd om zo inzicht te hebben in de kosten die het project met zich mee brengt.
- Er is een informatieplan opgesteld en naar aanleiding van dit plan is gestart met het toevoegen van conditie- en restauratierapporten aan Axiell. Dit gebeurt met terugwerkende kracht.
- We plaatsen structureel nieuwe verhalen over de Haagse geschiedenis en onze collectie op de website.
- Er is een digitaliseringswerkgroep gestart en naar aanleiding van deze werkgroep is onze collectie online raadpleegbaar.
- Onze collectie is gekoppeld aan Collectie Nederland.
- Er zijn 8 nieuwe collectieprocedures opgesteld, zoals een procedure voor een controle van het klimaat en de stappen die gezet moeten worden wanneer het klimaat niet voldoet aan de richtlijnen.
- De lacunes van de collectie zijn in kaart gebracht. Zie bijlage 7.2
- Er zijn grote vorderingen gemaakt met de boedelscheiding van het Kunstmuseum. Ten tijde van dit schrijven is de verwachting dat dit project in Q1 van 2024 afgerond kan worden.

De aanbevelingen met betrekking tot verbeteringen aan het museumgebouw zijn niet opgevolgd, aangezien de renovatie van het gebouw in 2024 start. Denk hierbij aan het afdekken van ramen op de zolder en het verplaatsen van de poppenhuizen uit de poppenzolder. Daarnaast worden de penningen nog steeds bewaard in kartonnen doosjes met nietjes. Dit is nog niet opgepakt, omdat de leverancier van de meest gebruikte penningendoosjes niet kan leveren.

Het Museum heeft nog geen afstotingsbeleid geformuleerd. Dit zal in het kader van het herwaarderingstraject wel relevant worden en dan wordt dit beleid geformuleerd volgens de richtlijnen van de LAMO.

Het doen van losse klimaatmetingen is nog niet uitgevoerd, omdat we niet over een betrouwbare losse datalogger beschikken. Ten tijde van dit schrijven heeft het Museum twee dataloggers aangeschaft.

4.2 Actieve conservering en restauratie

Restauratie

Conserverings- en restauratiebehandelingen worden voornamelijk uitgevoerd wanneer dat nodig is om een voorwerp te kunnen exposeren. Dit gebeurt voor eigen tentoonstellingen en bij uitgaande bruiklenen als de restauratiekosten met de bruikleennemer gedeeld kunnen worden.

In de periode 2020–2023 zijn restauraties uitgevoerd aan – vooral- schilderijen uit de collectie.

De volgende werken zijn in de periode 2020-2023 gerestaureerd:

- Foto's Alexine Tinne (2013-0002-PRE t/m 2013-0011-PRE), ten behoeve van de tijdelijke tentoonstelling Alexine Tinne, fotograaf – haar wereldbeeld
- Maquette van het vuurwerkpaviljoen ter ere van de Vrede van Aken, 1748 (1888-0005-HHI), restauratie als gevolg van een kleine beschadiging bij transport.
- Portretten Michiel Jansz. Van Mierevelt van Frederik Hendrik en Amalia van Solms, ca. 1634 en ca. 1640 (0000-0027-SCH en 0000-0063-SCH), restauraties ten behoeve van een tijdelijk bruikleen aan het Prinsenhof Delft.
- Gravenportretten (1872-0004-SCH t/m 1872-0039-SCH), restauratie als gevolg van schade door slechte klimaatomstandigheden langdurige bruikleennemer.
- Portret van Constantijn Huygens (1954-0032-SCH), restauratie en materiaaltechnisch onderzoek ten behoeve van een tijdelijke tentoonstelling Huygens' Hofwijck.
- Lijst Het uittrekken van officieren en vaandrig van het Haagse Oranje vendel (2011-0001-SCH), restauratie als gevolg van kleine beschadiging door het werken van de verschillende soorten hout.
- Schilderij Een deftig gezelschap met jachthond bij de Ver-Huellbank in de Scheveningsche Bosjes te Den Haag (2023-0002-SCH), kleine, esthetische restauratie na aankoop.
- Portret Sebastiaen Egbertz. De Jong (1870-0001-SCH), verwijderen Japans papier en kleine conserverende behandeling.
- Schilderij Korte Lombardstraat te Den Haag (0000-0116-SCH), verwijderen Japans papier en kleine conserverende behandeling.
- Beschilderd paneel uit Garoeda (2020-0009-MHO), behandeling in lage zuurstofcel als gevolg van houtworm.

De volgende werken waren in deze periode het onderwerp van materiaal-technisch onderzoek:

- Plattegrond van Den Haag in 1570 (0000-0051-SCH, o.a. dendrochronologisch onderzoek)
- Portret van Constantijn Huygens (1954-0032-SCH, o.a. dendrochronologisch onderzoek)

Aandachtspunten restauratie en conservering

In de periode 2025-2028 zal het beleid rond restauratie en conservering primair gericht zijn op de volgende punten:

- Meerjarenplan opstellen voor de verwijdering van de facings op schilderijen, aangebracht ter consolidering van verf tijdens transport naar het nieuwe depot. Dit betreft circa 80 schilderijen.
- De restauratie en/of conserverende behandeling van objecten ten behoeve van een nieuwe vaste opstelling 'De Ooievaar en de Leew' [werktitel]. Na de renovatie zal de vaste opstelling van het museum grotendeels vernieuwd worden. Bij het schrijven van dit collectieplan bevindt het plan voor een nieuwe vaste opstelling zich nog in een conceptfase, waardoor op dit moment nog niet duidelijk is welke objecten in aanmerking komen. In de loop van 2025 zal een lijst worden opgesteld van objecten.
- Restauratie van de Kerkschat, bruikleen van de Parochie Maria Sterre der Zee.

4.3 Veiligheidszorg

Calamiteitenplan

Veiligheidszorg is cruciaal voor het betrouwbaar en veilig bewaren van de collectie. Het Museum heeft daarom een vernieuwd BHV- en CHV-plan opgesteld in afstemming met de afdelingen Facilitaire Zaken en Collectie.

Daarnaast participeert het Museum in het Haags Preventie Netwerk (HPN); een samenwerkingsverband waarvoor conservatoren, collectiebeheerders en veiligheidscoördinatoren van in principe alle Haagse musea en erfgoedinstellingen zijn uitgenodigd. In gezamenlijkheid wordt gewerkt aan een beheers-, behouds- en veiligheidsbeleid. Ook is het Museum een gecertificeerde opleidingsplek voor beveiligers. Hierdoor hebben wij bewakers rondlopen die getraind zijn in het herkennen van verdachte situaties en zich niet uitsluitend richten op hospitality.

Het calamiteiten- en ontruimingsplan van het Museum is in 2023 geactualiseerd met daarin meegenomen de aanbevelingen van de brandweer. Vanaf 2023 plannen we voortaan een keer per jaar een training of table top oefening voor CHV. In het kader van CHV tekenden het Museum en het Mauritshuis in 2018 een intentieverklaring om bij een calamiteit elkaars opvang te zijn voor ontruimde kunst. Deze verklaring is in 2023 vernieuwd en uitgebreid naar Rijksmuseum de Gevangenpoort en Galerij Prins Willem V. In geval van calamiteiten in het externe depot wordt gebruik gemaakt van het calamiteitenplan van de firma Hizkia. Er is met het bedrijf afgesproken dat Hizkia de eerste hulpopvang van de collectie doet.

Het risicobeheer in het museumgebouw is in 2021 voor het laatst in opdracht van de Gemeente Den Haag geïnspecteerd door museumconsulenten van het Erfgoedhuis Zuid-Holland. Hun inspectie betrof o.a. het calamiteitenplan; de beveiliging tegen water en brand; inbraakbeveiliging; objectbeveiliging tegen diefstal en vandalisme; procedures; de verantwoordelijkheden en instructie van personeel bij oefeningen en controle van apparatuur en ruimten.

De verbeterpunten die werden genoemd, zijn voor het overgrote deel verholpen:

- Procedure opgesteld over diefstal, schade aan en vandalisme met betrekking tot de collectie.
- CHV-plan opgesteld en geoefend met het CHV-team en de collega's op de vloer.
- Het is een crisismanager aangewezen en dit is opgenomen in het calamiteitenplan.

Een aanbeveling die nog niet is opgevolgd, is het uitvoeren van een grootschalige ontruimingsoefening. Dit staat op de planning van 2024. Tevens moet het CHV-plan na de renovatie van het Museum geüpdatet, uitgebreid en bijgewerkt worden door middel van een prioriteitenlijst en een risicoanalyse. De laatstgenoemde actie staat al gepland met Helicon.

4.4 Actiepunten behoud en beheer voor de periode 2025-2028

- Het gaan inventariseren of het mogelijk is om meer ruimte te creëren voor het opbergen van schilderijen in het depot.
- Het optimaliseren van de bewaaromstandigheden van de collectie in het depot, zoals het verplaatsen van het zilver naar de zilverkasten, het verpakken van tekeningen, prenten en foto's in zuurvrije mappen i.p.v. in vloeipapier en het plaatsen van penning in zuurvrije doosjes.
- Na oplevering van het gerenoveerde museum worden de veiligheids- en beheerprocedures voor de collectie opnieuw ingericht door onder andere een risicoanalyse uit te laten voeren.
- Het formuleren van een afstotingsbeleid volgens de richtlijnen van de LAMO.
- Het uitvoeren van losse klimaatmetingen op externe locaties van bruikleennemers, in het depot en op zaal ter controle van het klimaatsysteem.
- Het laten restaureren of behandelen van objecten die een plek krijgen in de nieuwe vaste opstelling 'De ooievaar en de leeuw'.
- Het laten verwijderen van de facings (Japans papier) die zich op een deel van de schilderijen in depot bevinden.
- Het laten restaureren van de Kerkschat, in bruikleen van Parochie Maria Sterre der Zee.
- Het afronden van de boedelscheiding tussen het Kunstmuseum en het Haags Historisch Museum.

5. Collectieregistratie en -documentatie

5.1 Registratie

Automatisering

Voor de collectieregistratie maakt het museum gebruik van het geautomatiseerde registratiesysteem Axiell Collections, met als basis de oude basisregistratiekaarten en inventarisboeken. De huidige registratiegraad van de collectie is 100%. De hoge registratiegraad is te danken aan een groot registratieproject dat van 2021 tot 2023 heeft gelopen. In dit project zijn alle objecten in het depot gecontroleerd en zo nodig geregistreerd. Bijna 6000 objecten die zich in het depot bevonden zijn tijdens dit project voorzien van een correcte collectieregistratie. Op dit moment bevinden zich circa 13.000 objecten en 1700 verhalen in de collectie van het HHM.

De aanbevelingen van het Erfgoedhuis naar aanleiding van de inspectie in 2021 over registratie en automatisering zijn volledig opgevolgd. Nieuwe objecten worden in principe – uitzonderlijk omvangrijke verwervingen daargelaten – binnen een maand geregistreerd en voorzien van documentaire afbeeldingen en een beschrijving van het materiaal. In 2022 is besloten om het collectieregistratiesysteem Axiell niet meer uitsluitend voor collectieonderdelen te gebruiken, maar ook voor rekvisieten en voor onze verhalencollectie. Om een duidelijk onderscheid te maken tussen collectie en niet-collectie krijgen de rekvisieten en de verhalen afwijkende inventarisnummers die beginnen met respectievelijk de letters r (voor rekvisiet) en v (voor verhaal). De inventarisnummers zijn als volgt opgebouwd: letter-HHM-cijfer, bv. V-HHM-0001.

Collectieregistratie

Het belangrijkste doel in 2025-2028 is het behouden van de registratiegraad en het aanvullen van informatie over individuele objecten:

- Oude restauratierapporten/behandelverslagen toevoegen aan de records in Axiell.
- Oude schenkingsaktes/bruikleenaktes toevoegen aan de records in Axiell.
- Onduidelijkheden in de boedelscheiding tussen het Kunstmuseum/Gemeentemuseum -Haags Historisch Museum oplossen en de documentatie en het bestaande archief hiervan op orde brengen.
- Het aanvullen van collectierecords met informatie uit kaartenbakken, publicaties of tentoonstellingsteksten.
- De bibliotheek wordt volledig geregistreerd, zodat deze makkelijker doorzoekbaar is.

Digitalisering

In de afgelopen drie jaar is het Museum hard bezig geweest om de toegankelijkheid van de collectie te verbeteren. Dit hebben we gedaan aan de hand van de onderstaande punten:

- De registratiegraad op 100% te brengen
- De collectie via een link op de museumwebsite openbaar toegankelijk te maken
- De gehele collectie te ontsluiten via Collectie Nederland

De informatievoorziening over de collectie is verbeterd door:

- De 25 topstukken uit het museum op onze website te beschrijven
- Verdiepende story's over typisch Haagse onderwerpen aan de museumwebsites toe te voegen.
- Verhalen over onder andere de kerkschat van de Grote Kerk, de kleuren groen en geel en de moord op de gebroeders de Witt in 1672 zijn al te lezen op de website.

De komende jaren zullen wij volgens het nieuwe plan Digitalisering jaarlijks tien nieuwe story's toevoegen om zo de toegankelijkheid van onze collectie gestaag te vergroten.

Vindbaarheid van de collectie online

Onze collectie is nu makkelijk online toegankelijk en belangstellenden maken hier regelmatig gebruik van. Wel merken we dat de bekendheid van onze collectie in het museale veld beter zou kunnen. Om de bekendheid van onze collectie in het museale veld te vergroten, zullen we tijdens de sluiting onder andere de volgende punten oppakken:

- Informatie in de RKD-database updaten.
- Aansluiten bij Mode Muze
- Wikipedia pagina's schrijven waar onze collectie naar voren komt.

Doel is om grotere bekendheid te genereren bij onderzoekers, collega-instellingen en het publiek waardoor onze collectie meer wordt uitgeleend en daardoor meer wordt gezien door het publiek, want we hebben een collectie om trots op te zijn!

5.2 Collectiedocumentatie

Archief

Binnen de organisatie is een rijk documentatiearchief aanwezig met betrekking tot de collectie. Het betreft o.a. documentatie over restauratie- en conserveringsbehandelingen in het (recente) verleden, over aanwinsten en over tentoonstellingen georganiseerd in het museum. De tentoonstellingsdocumentatie werd tot 2005 per jaar en per tentoonstelling uitgebreid bijgehouden met krantenknipsels, beeldmateriaal en tentoonstellingsteksten, bedoeld als naslag voor geïnteresseerden van binnen en buiten het museum. Tegenwoordig wordt onderzoek digitaal opgeslagen. Naast deze collectiedocumentatie beschikt het museum over een archief waarin alle officiële stukken met betrekking tot de collectie worden bewaard.

Naar aanleiding van het in 2023 opgestelde informatieplan en in voorbereiding op de renovatie van het museum worden de archiefkasten in het kantoor van de afdeling Collectie uitgezocht. Bruikleencontracten, schenkingsaktes, conditierapporten en behandelverslagen worden met terugwerkende kracht toegevoegd aan de objectrecords in Axiell. Hiermee vergroten we de doorzoekbaarheid van het archief en is deze informatie sneller aan objecten te koppelen.

Publicaties

Sinds de opening van het museum in 1986 zijn er vele publicaties verschenen die de collectie, specifieke deelcollecties of afzonderlijke objecten beschrijven en ontsluiten. Zo zijn er onder meer publicaties over de geschilderde Haagse stadsgezichten tot 1800, buurtpenningen, Haags (gilde)zilver, de poppenhuizenverzameling van Lita de Ranitz, de schuttersstukken van Jan van Ravesteyn, het 'Gezicht op Den Haag vanuit het zuidoosten' van Jan van Goyen en de ontwerpmaquette van het Nationaal Monument Plein 1813.

Daarnaast verschenen er bij tijdelijke tentoonstellingen geregeld catalogi of begeleidende publicaties waarin objecten uit de collectie aan bod kwamen, zoals over de 19de-eeuwse stadsgezichten van de Haagse schilder B.J. van Hove, de stereofotografie van verzetsfotograaf Wim Berssenbrugge, de fotografie van fotopionier Alexine Tinne en het boek *Nooit gebouwd Den Haag*, over niet uitgevoerde bouwplannen. Tot deze categorie behoren ook publicaties over Haagse geschiedenis waarin de collectie weliswaar niet centraal staat, maar waarin wel een duidelijk verband is met de collectie – bijvoorbeeld publicaties over het avontuurlijke leven van Alexine Tinne of over Cupido en Sideron, de twee zwarte bedienden van stadhouder Willem V. De bovengenoemde publicaties werden geschreven door de conservatoren van het museum of door externen, zoals conservatoren bij collega-instellingen of freelance historici en onderzoekers. Voor een volledige lijst van de publicaties zie bijlage 7.3. Tot slot publiceren de conservatoren met regelmaat in het Jaarboek *Die Haghe* van de Geschiedkundige Vereniging *Die Haghe-Vrienden* van het Haags Historisch Museum (ca. 1.000 leden). Het Jaarboek bevat bovendien een rubriek met een jaaroverzicht van de belangrijkste gebeurtenissen in het Haags Historisch Museum en Rijksmuseum de Gevangenpoort, waaronder een overzicht van de belangrijkste verwervingen op collectiegebied. Daarnaast publiceren de conservatoren veel in het vier keer per jaar verschijnende tijdschrift *Haagse Historie*. Conservator Lex van Tilborg verzorgt hier sinds 2016 een vaste rubriek (aanvankelijk de 'Wonderkamer', sinds 2022 'Tijdsbeeld'), waarin objecten uit de collectie worden behandeld.

Vanwege de bescheiden omvang van de afdeling Collecties blijft het werken aan catalogi voorlopig beperkt. De aankomende renovatie en heropening van het museum biedt evenwel een mooie gelegenheid om een publicatie uit te brengen over de geschiedenis van het pand en de omgang en verzameling van de stadscollectie in relatie tot stadsgeschiedenis. Op het moment van schrijven wordt onderzocht of het mogelijk is om zo'n publicatie te realiseren. Dit zal in de loop van 2024 duidelijk worden.

5.3 Actiepunten collectieregistratie en -documentatie 2025-2028

- Het behouden van de registratiegraad en het aanvullen van informatie over individuele objecten. Op deze manier verbeterd de digitale ontsluiting van de collectie.
- Doorlopend aktes en conditierapporten uit het archief koppelen aan records in Axiell.
- Elk jaar tien nieuwe story's toevoegen aan de website.
- De bekendheid van de collectie vergroten, door onder andere de RKD-database te updaten, ons aan te sluiten bij Mode Muze en door te zorgen dat er meer over de collectie te vinden is op Wikipedia.
- Onderzoeken of het mogelijk is om een grote publicatie over de collectie te realiseren.

6. Gebruik van de collectie

6.1 Presentatie

Het meest in het oog vallende onderdeel van de collectie is dat wat is te zien in het museumgebouw en op diverse locaties waar objecten in langdurig bruikleen zijn gegeven. September 2021 opende het museum een nieuwe semipermanente opstelling over de macht van het Binnenhof getiteld Macht – 800 jaar Binnenhof. Hier tonen we veel eigen collectie met een kleine toevoeging van bruiklenen uit Rijksmuseum Amsterdam, Afdeling Archeologie uit Den Haag, het Mauritshuis, het RCE en enkele particulieren.

Naast de vaste opstelling wordt er hard gewerkt aan tijdelijke tentoonstellingen. Per jaar openen we twee grote of meerdere kleine tentoonstellingen. Deze tentoonstellingen bestaan soms vooral uit bruiklenen, zoals bij Koloniaal Den Haag – Een onvoltooid verleden. Andere tentoonstellingen bestaan dan weer uit vooral of zelfs uitsluitend eigen collectie – recente voorbeelden zijn Haags Haar en de poppenhuistentoonstelling Klein, Kleiner Groots. Met de tentoonstelling Frederick Linck – Foto's van Den Haag in de jaren '70 hebben we de kans aangegrepen om een nieuw verworven fotocollectie meteen aan het publiek te tonen.

Zoals in hoofdstuk 4 beschreven is, wordt een groot deel van de collectie bewaard in het externe depot. Op afspraak is dit toegankelijk voor onderzoekers en andere geïnteresseerden. Overige manieren van presenteren van de collectie, zoals digitale ontsluiting en publicaties zijn beschreven in hoofdstuk 5.

De komende beleidsperiode wijkt in presentatievorm af van de afgelopen jaren. Doordat het museum tijdelijk gesloten zal zijn voor de renovatie, zullen de vaste en tijdelijke tentoonstelling vanaf eind 2024 niet in het museum getoond worden. Tijdens de sluiting zal in aangepaste vorm collectie gepresenteerd worden aan het publiek door middel van publieksprogrammering in de stad en intensivering van de digitale zichtbaarheid. Daarnaast zal in de komende beleidsperiode de focus echter liggen op het voorbereiden van de nieuwe presentaties voor na heropening in 2027. Een tweetal presentaties zal (in aangepaste vorm) herplaatst worden, te weten 'Macht – 800 jaar Binnenhof' en 'Klein, kleiner, groots. De poppenhuizen van jonkvrouw Lita de Ranitz'. Daarnaast wordt er een nieuwe vaste opstelling ontwikkeld rondom het thema 'De Ooievaar en de Leeuw', over de tweeledige machtsverhouding in de stad Den Haag en hoe dit de huidige identiteit van de stad heeft gevormd. Na heropening zal er meer tentoonstellingsoppervlakte zijn voor tijdelijke tentoonstellingen en met de verbeterde museale condities die het nieuwe pand ons biedt, kunnen we ons hoge ambitieniveau voor tijdelijke tentoonstellingen uit gaan voeren.

6.2 Educatie

Het museum hecht grote waarde aan de verbinding tussen collectie, presentatie en educatie en zorgt daartoe voor permanente educatie op zaal, door het hele museum heen, met behulp van interactieve middelen. Op www.haagseschoolplaten.nl staan acht digitale schoolplaten die kunnen worden gebruikt om leerlingen voor te bereiden op een bezoek aan het museum en het lopen of fietsen van routes door de stad. Nieuw onderzoek dat voor tentoonstellingen wordt gedaan wordt op deze website verwerkt in leerlingen- en docentenmateriaal zodat dit up-to-date en actueel blijft. In speciale (onderwijs)dossiers bewaren we het onderzoek dat tijdens een tentoonstelling is verricht, als archief voor onderwijsdoeleinden.

6.3 Onderzoek

In het Museum is er sprake van twee soorten onderzoek; onderzoek naar specifieke collectieonderdelen en onderzoek ten behoeve van tentoonstellingen en presentaties. De kleine stafomvang van de afdeling Collectie beperkt de hoeveelheid onderzoek die op jaarbasis uitgevoerd kan worden. Om toch onderzoek binnen beide richtingen te faciliteren wordt regelmatig samenwerkt met externe instellingen en gastonderzoekers. Zo werd er in 2022 tijdens de voorbereidingen van de tentoonstelling 'Koloniaal Den Haag' een onderzoek uitgevoerd naar landelijke en stadsbestuurders en hun connectie met het koloniaal verleden. Dit onderzoek werd uitgevoerd door Joëlle Glerum, oud-stagiaire van het Haags Gemeentearchief (HGA). Zij werkte samen met haar begeleider Raymund Schütz van het Haags Gemeentearchief aan een hoofdstuk in het boek 'Het koloniale en slavernijverleden van Hofstad Den Haag' dat in 2023 verscheen. Het vervolgonderzoek van Joëlle vormde een

onderlegger voor het cultuurhistorische deel van de tentoonstelling. In voorbereiding op de tentoonstelling Frederick Linck – Foto's van Den Haag in de jaren '70 werden als aanvullend onderzoek interviews gehouden met buurtbewoners en bekenden van Frederick Linck. Bovendien werd er via social media actief hulp gezocht van stadsgenoten om zo kennis over de afgebeelde onderwerpen te vergroten.

De stad actief betrekken bij voorbereidend onderzoek en het vergroten van kennis over collectie en presentatiethema's is een essentieel onderdeel van de werkwijze van het museum. Om in de komende beleidsperiode meer richting te geven en deze manier van werken verder uit te kunnen rollen is in 2023 een aparte aanpak opgesteld; de zogenaamde STADS-methode (zie afbeelding). In de eerste stappen van deze methode staat onderzoek in co-creatie met de stad centraal. Het voorbereidende onderzoek voor de nieuwe presentatie 'Ooievaar en Leeuw' zal via deze methode uitgevoerd worden.

Ook objectgericht onderzoek zal n.a.v. de objectselectie van het nieuwe museum opgepakt worden. Als objecten vragen om meer informatie en achtergrondinformatie, zal hier onderzoek naar worden gedaan. Begin 2024 zal er bijvoorbeeld herkomstonderzoek naar twee stukken kant uit de collectie worden uitgevoerd om vast te kunnen stellen of deze uit de boedel van één der gebroeders de Witt afkomstig zijn.

6.4 Bruikleenverkeer

Het museum voert een ruimhartig bruikleenbeleid: voorwerpen uit het depot worden in (langdurig) bruikleen gegeven wanneer zij onder verantwoorde omstandigheden elders getoond kunnen worden. Op dit moment heeft het museum 184 objecten in uitgaande langdurige bruikleen. Deze objecten worden getoond op hun originele locatie, in een historische context of in een presentatie waar ze beter tot recht komen dan in het depot. Een voorbeeld van een langdurig bruikleen zijn de 36 Gravenportretten die getoond worden in de Eerste Kamer. Musea vragen geregeld om bruiklenen voor tentoonstellingen, zoals het Panorama Mesdag (Den Haag), Museum het Prinsenhof (Delft), Paleis 't Loo (Apeldoorn), Museum de Lakenhal (Leiden) en het Nationaal Holocaust Museum (Amsterdam). Nu de collectie online vindbaar is, hopen wij dat er meer bruikleenaanvragen binnenkomen. Dit omdat de collectie dan door een groter publiek gezien kan worden en omdat er dan meer onderzoek naar onze collectie gedaan wordt.

Doorlopend worden de langdurige bruikleencontracten gecontroleerd en zo nodig vernieuwd. Voordat het contract vernieuwd wordt, wordt de conditie van de objecten gecontroleerd. Bij musea vertrouwen wij op de expertise van onze collega's en mij andere instellingen gaat een medewerker langs om het object te bekijken.

Bruikleenaanvragen voor tijdelijke tentoonstellingen worden beoordeeld op de volgende vragen:

- Voldoet de instelling die het werk aanvraagt aan de eisen aan veiligheid en klimatologische omstandigheden (wordt beoordeeld door middel van Facility Report)?
- Hangt het in de vaste opstelling van het HHM en zo ja, is het vervangbaar?
- Hebben wij binnenkort plannen om het aangevraagde werk zelf te tonen?
- Staat de conditie van het object het toe om vervoerd en getoond te worden?

Co-creatie in het Haags Historisch Museum

Onze presentaties komen voor, door en met de stad tot stand. Maar hoe doen wij dit en welke rol krijgt de stad daar daadwerkelijk bij? Bij tentoonstellingen waar we volop inzetten op co-creatie volgen wij de door ons ontwikkelde **STADS-methode**. Dit acroniem staat voor vijf processtappen:

S Signaleren:

Elk project start met het signaleren van wat er speelt in de stad of de maatschappij en of het onderwerp een relatie heeft met onze collectie. Dit helpt ons het onderwerp en het doel van de tentoonstelling of het programma te bepalen.

T Te weten komen:

In deze fase verdiepen we ons op verschillende manieren in het gekozen onderwerp. Via klassieke onderzoek in combinatie met het organiseren van bijvoorbeeld 'verhalensalons' met stadsbewoners. Dit stadsonderzoek leidt tot nieuwe invalshoeken, tot nieuwe objecten en verhalen. Hiermee leggen we de basis voor een inclusievere presentatie.

A Aanpassen:

Wanneer de vormgeving, de objecten en de verhaallijnen op papier staan, gaan we *finetunen*. We delen het ontwerp en de teksten in expertsessies met onze stadsgenoten en samen met hen verwerken we de feedback. Hierdoor ontstaat een daadwerkelijke gedeelde tentoonstelling waar participanten eigenaarschap bij voelen. Op dezelfde manier worden parallel hieraan de educatielessen en de programmering ontwikkeld.

D Delen:

Met de tentoonstelling of de presentatie en het publieks- en educatieprogramma delen we het resultaat met de stad, de participant en de bezoeker.

S Samenbrengen:

Na de tentoonstelling eindigt het project niet. De opgedane kennis wordt bewaard, o.a. door het opnemen van de nieuwe objecten en verhalen in de collectie. Tevens spannen we ons in om de nieuw opgedane samenwerkingsverbanden vast te houden en de dialoog gaande te houden.

De speciale kosten die samenhangen met het in bruikleen geven, zoals verpakking, begeleiding, transport, en eventueel het vervaardigen van een reproductie, komen voor rekening van de bruikleennemer. Soms gaat het ook om het doorberekenen van kosten zoals fotografie, het maken van passe-partouts etc. Alle permanente en tijdelijk bruiklenen worden contractueel vastgelegd (zie bijlage 7.4) en zijn digitaal toegankelijk via het archief en het collectieregistratiesysteem Axiell Collections.

Tijdens de renovatie van het museumgebouw willen wij zo veel mogelijk objecten uitlenen. Op deze manier blijft onze collectie en dus ook het museum zichtbaar in Nederland. Om dit te stimuleren gaan we actief collectie aanbieden aan verschillende musea. We zullen dit doen door specifieke objecten aan musea voor te leggen in de hoop dat zij het willen tonen.

6.5 Actiepunten Gebruik van de collectie 2025-2028

- Het up-to-date houden van onderwijsdossier en aanvullen met informatie uit tentoonstellingen.
- Het voorbereidend onderzoek uitvoeren naar 'De ooievaar en de leeuw' uitvoeren via de STADS-methode.
- Onderzoek doen naar de eigen collectie met betrekking tot de tentoonstellingen na de heropening van het museum.
- Het actief aanbieden van collectie aan collega musea om zo tijdens de sluiting zichtbaar te blijven.
- Het tonen van objecten aan en in de stad tijdens de sluiting van het museum.
- Het controleren en vernieuwen van langdurige bruikleencontracten.

7. Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht actiepunten

H3 - Actiepunten collectievorming

- Het voeren van een actief verzamelbeleid op alle vier de verzamelthema's, waarbij het nieuwe thema migratie en diversiteit wordt verworven door achtereenvolgens te focussen op specifieke migrantengroepen of gebieden in de stad (Indisch Den Haag, Hindoestaans Den Haag, de voormalige Joodse Buurt/Chinatown, Turkse en Marokkaanse gastarbeiders).
- Alert blijven op de actualiteit om zo actief eigentijdse, typisch Haagse fenomenen te kunnen blijven verzamelen. Tevens alert blijven op onderwerpen die al langer op onze agenda staan, zoals de Roze Règahs. (Hedendaags Haags)
- Ontwikkelen van een aanpak met betrekking tot de Verhalencollectie, in het specifiek over migratie en daarmee gericht verzamelen op erfgoed van typisch Haagse migrantengroepen.
- Starten met een herwaarderingstraject om zo de collectie op te schonen en ruimte te maken voor nieuwe objecten die aansluiten bij de huidige missie en visie van het Museum.

H4 - Actiepunten behoud en beheer

- Het gaan inventariseren of het mogelijk is om meer ruimte te creëren voor het opbergen van schilderijen in het depot.
- Het optimaliseren van de bewaaromstandigheden van de collectie in het depot, zoals het verplaatsen van het zilver naar de zilverkasten, het verpakken van tekeningen, prenten en foto's in zuurvrije mappen i.p.v. in vloeipapier en het plaatsen van penning in zuurvrije doosjes.
- Na oplevering van het gerenoveerde museum worden de veiligheids- en beheerprocedures voor de collectie opnieuw ingericht door onder andere een risicoanalyse uit te laten voeren.
- Het formuleren van een afstotingsbeleid volgens de richtlijnen van de LAMO.
- Het uitvoeren van losse klimaatmetingen op externe locaties van bruikleennemers, in het depot en op zaal ter controle van het klimaatsysteem.
- Het laten restaureren of behandelen van objecten die een plek krijgen in de nieuwe vaste opstelling 'De ooievaar en de leeuw'.
- Het laten verwijderen van de facings (Japans papier) die zich op een deel van de schilderijen in depot bevinden.
- Het laten restaureren van de Kerkschat, in bruikleen van Parochie Maria Sterre der Zee.
- Het afronden van de boedelscheiding tussen het Kunstmuseum en het Haags Historisch Museum.

H5 - Actiepunten collectieregistratie en -documentatie

- Het behouden van de registratiegraad en het aanvullen van informatie over individuele objecten. Op deze manier verbeterd de digitale ontsluiting van de collectie.
- Doorlopend aktes en conditierapporten uit het archief koppelen aan records in Axiell.
- Elk jaar tien nieuwe story's toevoegen aan de website.
- De bekendheid van de collectie vergroten, door onder andere de RKD-database te updaten, ons aan te sluiten bij Mode Muze en door te zorgen dat er meer over de collectie te vinden is op Wikipedia.
- Onderzoeken of het mogelijk is om een grote publicatie over de collectie te realiseren.

H6 - Actiepunten gebruik van de collectie

- Het up-to-date houden van onderwijsdossier en aanvullen met informatie uit tentoonstellingen.
- Het voorbereidend onderzoek uitvoeren naar 'De ooievaar en de leeuw' uitvoeren via de STADS-methode.
- Onderzoek doen naar de eigen collectie met betrekking tot de tentoonstellingen na de heropening van het museum.
- Het actief aanbieden van collectie aan collega musea om zo tijdens de sluiting zichtbaar te blijven.
- Het tonen van objecten aan en in de stad tijdens de sluiting van het museum.
- Het controleren en vernieuwen van langdurige bruikleencontracten.

Bijlage 2: Collectiebeschrijving

1. Geschiedenis van de collectie

De kern van de collectie wordt gevormd door de schilderijen die zich vanouds op het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt bevonden. Dit waren in de eerste plaats groepsportretten van de heren magistraten, later aangevuld met schuttersstukken (grotendeels afkomstig van de Sint Sebastiaansdoelen aan de Korte Vijverberg) en stadsgezichten die het stadsbestuur in de loop der jaren verworven had. Belangrijke werken onder de stadsgezichten zijn het in 1651 gemaakte 'Gezicht op Den Haag vanuit het zuidoosten' van Jan van Goyen en het in 1650 geschilderde 'De Nieuwe Kerk aan het Spui' door Bartholomeus van Bassen.

In de loop der jaren kwamen tal van historische voorwerpen in het stadhuis terecht, zoals zilver- en glaswerk van opgeheven buurtverenigingen en van de Haagse schutterij, tot zelfs bodemvondsten. Daaronder curieuze zaken zoals een doodshoofd 'volgens de legende gehecht gevonden door een daaraan bevestigd touw, aan een muur boven den ingang van den brandkelder, bij gelegenheid der restauratie van de vestibule van het raadhuis'. Een enkele keer bedacht een particulier de gemeente met een legaat. Zo kwam in 1870 het familieportret Van den Kerckhoven door Johannes Mijtens (1652-1654) in gemeentelijke handen, samen met andere portretten van leden van dezelfde familie. In dat jaar schafte de gemeente bijvoorbeeld ook 'De Praktijzjnshoek' van Jacob Elias la Fargue uit ca. 1770 aan.

In 1871 verhuisde de collectie naar een patriciërshuis aan de Lange Beestenmarkt 9, dat in feite ging fungeren als het eerste Haagse gemeentemuseum. Hier werd ook de collectie van de vereniging Museum van Moderne Kunst ondergebracht. Nu de collectie een museale status had verworven, begon zij des te sneller te groeien. Zowel aankopen als schenkingen en legaten vulden de collectie aan. Alles wat maar enige historische waarde had, werd het museum binnengedragen. Zoals bijvoorbeeld '14 keien, afkomstig van eene oude bestrating onder het latere plaveisel van de 2e Wagenstraat'. Geen wonder dat het museumgebouw al spoedig te klein bleek om alle schatten te kunnen bergen en men op zoek moest naar een nieuw onderkomen. Dit werd gevonden in de Sint Sebastiaansdoelen. Het gebouw moest een ingrijpende verbouwing ondergaan eer het de deuren als museum kon openen. Dat laatste gebeurde in 1884. Het museum zou hier blijven tot eind 1934, toen het verhuisde naar het door H.P. Berlage ontworpen gebouw aan de Stadhouderslaan.

De collectie bleef groeien. Zo schonk Victor de Stuers in 1888 een bijzondere maquette van het vuurwerkpaviljoen dat in 1749 ter viering van de Vrede van Aken in de Hofvijver was opgericht. Speciaal voor de afdeling Haagse Historie werden bij de verwerving van schilderijen belangrijke kunsthistorici geraadpleegd, achtereenvolgens dr. A. Bredius, dr. C. Hofstede de Groot en dr. H. Schneider. Nadat in 1912 dr. H.E. van Gelder als directeur was aangetreden, werd de collectie flink opgeschoond. Afgietsels werden afgevoerd, 143 schilderijen werden in het depot geplaatst.

In 1918 werd de Dienst voor Kunsten en Wetenschappen opgericht. De stedelijke collectie prenten, tekeningen, plattegronden en foto's verhuisde van het gemeentearchief naar het museum. Deze collectie bleef hier maar kort, want in 1926 besloot men haar terug te geven aan het gemeentearchief. Slechts een enkel belangrijk stuk, zoals de twee uiterst zeldzame plattegronden van Den Haag door Cornelis Bos en Juri Faes Jacobsz. van Harn (1616), bleef in de collectie van het museum. Als er meerdere exemplaren van een gravure waren, bleef er steeds één achter in de museumcollectie. Deze collectie 'doublures' werd later aangevuld met de nodige schenkingen. Ook werden de prenten, tekeningen en plattegronden aangevuld met enkele aankopen. Nadat de moderne kunst wegens ruimtegebrek tijdelijk was ondergebracht in het Panorama Mesdag, kreeg de Sint Sebastiaansdoelen vooral het karakter van een historisch museum.

Na de verhuizing in 1934 naar het Berlagegebouw verloor de historische collectie langzamerhand haar prominente positie. Aan de Stadhouderslaan was de afdeling Haagse Historie een van de vele afdelingen van het museum. Andere afdelingen, zoals de Moderne Kunst, gingen steeds meer aandacht opeisen. Noodgedwongen verdween een groot deel van de collectie in de depots die veelal gevestigd waren in de kelders van het Gemeentemuseum. De collectie Haagse Historie werd slechts mondjesmaat uitgebreid met aankopen en schenkingen.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het Gemeentemuseum gesloten en is een deel van de collectie elders ondergebracht. In die tijd zijn de nodige historische voorwerpen spoorloos verdwenen. Ook de collectieadministratie ging verloren, zodat deze na de oorlog opnieuw moest worden opgezet.

Eind jaren zeventig was de situatie zo dat de vaste opstelling Haagse Historie was verdwenen en dat er zo nu en dan een tijdelijke historische tentoonstelling werd gehouden. De collectie was over diverse depots verspreid: de schilderijen in de kelder, prenten in dozen in het prentenkabinet op de parterre, grote prenten in een depot in de Schamhartvleugel, penningen in een ladekast in een gang, oude kunstnijverheid bij de afdeling oude kunstnijverheid, 20ste-eeuwse kunstnijverheid bij de afdeling moderne kunstnijverheid, meubels in de meubelkelder. Archeologische vondsten, curiosa, maar ook bijvoorbeeld vaandels waren opgeslagen op een zoldertje waar enorme temperatuurverschillen heersten. Via dit zoldertje kon personeel het dak van het museum bereiken, wat in de praktijk minimaal eens per week gebeurde. Collectiebeheer was in die tijd in de eerste plaats het vinden van de juiste sleutel aan de juiste sleutelbos.

In 1986 kreeg de afdeling Haagse Historie een eigen onderkomen in de Sint Sebastiaansdoelen en daarmee was het Haags Historisch Museum geboren. Een relatief klein deel van de collectie kreeg een plaatsje in de vaste opstelling, de rest bleef in depot in het Gemeentemuseum. De schilderijen hadden inmiddels een nieuw depot gekregen onder het Museon. De resterende collectie werd nog even centraal bewaard in een tijdelijk depot in de zogeheten 'Schamhartvleugel' van het Gemeentemuseum, voor ze samen met de schilderijen verhuisde naar een groot en uitstekend geoutilleerd depot van de firma Hizkia van Kralingen in de Wegastraat in de Binckhorst. De collectie bodenvondsten, met Romeins aardewerk van Arentsburg (Voorburg) en Ockenburgh en gebruiksvoorwerpen die bij de restauratie van het Oude Stadhuis werden opgegraven, werd rond 1990 in zijn geheel overgedragen aan de gemeentelijke afdeling Archeologie. Een belangrijke aanwinst is de collectie van jonkvrouw Lita de Ranitz, bestaande uit een kleine twintig poppenhuizen (met het topstuk uit 1910), poppen en miniaturen, die werd overgedragen door de Kostuumafdeling van het Gemeentemuseum.

Op 1 januari 1991 droeg het Gemeentemuseum de collectie Haagse Historie officieel over aan het Haags Historisch Museum. Hierbij baseerde men zich grotendeels op oude inventarislijsten van de voormalige afdeling Haagse Historie. Andere 'Haagse' stukken bleven onder het beheer van andere afdelingen, zoals Kunstnijverheid. Hoewel bij deze 'boedelscheiding' een overdrachtslijst is gemaakt, bestaat over sommige vermeldingen op deze lijst tot op de dag van vandaag onzekerheid. Een klein aantal schilderijen (van wat mindere kwaliteit) werd uitsluitend op papier overgedragen, aangezien op dat moment niet bekend was waar ze zich bevonden. Deze werken waren ooit in bruikleen gegeven en zijn nadien uit het oog verloren. Overigens bleef de collectie, zoals voorheen, eigendom van de gemeente Den Haag.

Enkele zeer grote objecten die voor de Haagse historie van belang zijn moesten wegens ruimtegebrek worden overgedragen aan andere musea die wél over voldoende ruimte beschikten om ze tentoon te kunnen stellen. Zo werd in 2003 de inventaris van de Koninklijke Wachtkamer van station Staatsspoor overgedragen aan het Spoorwegmuseum in Utrecht. Enkele jaren eerder had het Gemeentemuseum (overigens zonder overleg met het Haags Historisch Museum) de complete winkelinventaris van tearoom Krul aan het Noordeinde overgedaan aan het Drents Museum in Assen.

Een bescheiden aankoopbudget zorgde ervoor dat ook in de periode van 1991 tot heden de collectie slechts een beperkte groei kende. Spectaculaire aankopen konden alleen worden gedaan met financiële steun van de Vereniging Rembrandt en van andere fondsen en bedrijven. Voorbeelden hiervan zijn het anonieme 'Gezicht op de Plaats' uit 1597 (verworven in 1999), twee zilveren schalen van de Sint Jorisschutterij uit 1562 (aangekocht in 2004), het schilderij 'Hofje aan de Nieuwe Haven' van Jan Weissenbruch uit ca. 1870 (aangekocht in 2007), het Lange Voorhout van Floris Arntzenius (aangekocht in 2013) en het familieportret van de familie Quarles uit ca. 1725 door Gerard Hoet I (aangekocht in 2016).

Nadat de voormalige afdeling Haagse Historie van het Gemeentemuseum Den Haag in 1986 overging naar het Haags Historisch Museum, bleven diverse depotruimten van het Gemeentemuseum in eerste instantie in

gebruik. De omstandigheden voor preventieve conservering waren er niet optimaal. Faciliteiten voor restauratie waren aanwezig, maar de bewaaromstandigheden van de objecten en de art handling waren minder geschikt. Door ruimtetekort en plannen van het Gemeentemuseum voor een ingrijpende herinrichting van de depots groeide voor het Haags Historisch Museum de noodzaak voor nieuwe, eigen depotruimten. In 1997 verzelfstandigde het Haags Historisch Museum in 1997. Van een gemeentelijke instelling werd het een stichting. De collectie bleef wel eigendom van de gemeente Den Haag. In de loop van de verzelfstandiging verbeterden de omstandigheden voor actieve conservering gekomen, door nieuwe depots, het aanstellen van medewerkers Collectiebeheer en – behoud en de aanschaf van geschikte opslagmiddelen.

Een spectaculaire verbetering is de ingebruikname in 2015 van een nieuw depot op een nieuwe locatie in het Forepark in het nieuwe pand van firma Hizkia van Kralingen. Deze verhuizing bood de gelegenheid om een aantal aanbevelingen van het Erfgoedhuis ZH op te volgen. Zo werden alle schilderijen aan schuifwanden opgehangen.

2. Opbouw van de collectie; indeling in deelcollecties

De collectie van het Haags Historisch Museum bestaat uit ca. 8.217 voorwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van Den Haag. De belangrijkste deelcollectie wordt gevormd door de ongeveer 879 schilderijen, waaronder stadsgezichten, historiestukken en portretten uit vooral de 16de, 17de, 18de en 19de eeuw. Bijzonder is een collectie van 58 portretminiaturen. Verder bestaat de collectie uit voorwerpen van zeer uiteenlopende aard, zoals keramiek van Haagse aardewerkfabrieken, kerkschatten (goud en zilver uit de 16de eeuw en later), zilverwerk van diverse gilden, waaronder de beide schuttersgilden die Den Haag rijk was, glaswerk, borstbeelden van diverse Hagenaars, meubilair vervaardigd door Haagse meubelfabrieken en andere huisraad. Ook voorwerpen als vaandels, maquettes en een verzameling poppenhuizen en miniaturen behoren tot de collectie. De collectie kan worden onderverdeeld in de volgende deelcollecties:

1. Schilderijen

Stadsgezichten en panorama's van Den Haag en omstreken

Deze collectie bestaat uit schilderijen met afbeeldingen van straten, gebouwen en bijzondere plekken in Den Haag en omstreken. Het is, samen met de collectie portretten, onze grootste schilderijencollectie. Zeer bijzonder is een aantal 16de-eeuwse gezichten op de Hofvijver en omgeving. De makers van deze schilderijen zijn onbekend. De oudste stamt uit 1553. Voor de iconografie van de stad zijn deze schilderijen van grote betekenis. Verder bestaat de collectie stadsgezichten uit werken uit de 17de t/m de 20ste eeuw. Bekende topografische kunstenaars als Gerrit Adriaensz. Berckheyde, Jan ten Compe, de familie La Fargue en Bartholomeus Johannes van Hove zijn in de collectie vertegenwoordigd. Topstukken zijn het Gezicht op Den Haag van Jan van Goyen uit 1651 dat bijna vijf meter breed is, en De Riviervismarkt van Jan Steen uit ca. 1652- 1654.

Stadsgezichten uit de 20ste eeuw zijn verre in de minderheid. Uitschieters uit deze eeuw zijn enkele stadsgezichten van Floris Arntzenius. Sommige reeksen stadsgezichten verdienen het te worden aangevuld, zoals de gezichten op de Hofvijver en de gezichten op de stad vanuit de verte. Er zijn ook de nodige lacunes; van een bekende laan als het Lange Voorhout bezit het museum nauwelijks schilderijen. Ook de 'arme' buurten en vrijwel alle wijken die na 1850 zijn aangelegd, zijn nauwelijks of niet in de collectie vertegenwoordigd.

De stadsgezichten worden getoond in de semipermanente opstelling over de geschiedenis van Den Haag en in tijdelijke exposities.

Portretten

De portretten laten meestal vertegenwoordigers van de bovenlaag van de Haagse samenleving zien: 'Magistraatsportretten' (burgemeesters en andere leden van het stadsbestuur), regenten van liefdadige instellingen, telgen van adellijke families. Een aantrekkelijk voorbeeld is het portret van Mr. Willem van den Kerkckhoven en zijn gezin uit 1652-1655, geschilderd door Jan Mijtens. Ook van landelijk bekende personen zijn portretten aanwezig: Spinoza, Jacob Cats, Constantijn en Christiaan Huygens en vele anderen. Drie van de zes groepsportretten van magistraten uit de 17de en 18de eeuw hangen permanent in het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt. Twee zijn er in de afgelopen jaren gerestaureerd en maken sindsdien onderdeel uit van de semipermanente inrichting van de Schutterszaal in het museum. Ook de in het Oude Stadhuis aanwezige burgemeestersportretten behoren tot de collectie. Bijzonder is dat ook een aantal portretten uit de 16de eeuw

bewaard is gebleven, enkele van hoge kwaliteit. De laatste jaren zijn er diverse portretten aan de collectie toegevoegd: van fabrikanten en kunstenaars. In 2016 is een belangrijk schilderij aangekocht: het familieportret Quarles door Gerard Hoet I uit ca. 1725. Het werd eerst uitgebreid gerestaureerd alvorens het getoond kon worden in het museumgebouw.

Enkele van deze portretten hangen in het museumgebouw, andere zijn in langdurig bruikleen gegeven aan o.a. het Oude Stadhuis aan de Groenmarkt (magistraatsportretten, burgemeesters), het gebouw van de Eerste Kamer op het Binnenhof (een serie portretten van Hollandse graven), Museum Simon van Gijn in Dordrecht (familie De Witt), het Joods Historisch Museum (Spinoza-portret), Museum Boerhaave in Leiden (portret Christiaan Huygens) en kasteel De Wittenburg in Wassenaar (diverse, soms anonieme portretten ter stoffering).

Oranjeportretten

De stadhouders zijn goed vertegenwoordigd in deze collectie, van Willem van Oranje tot en met prins Willem V. Ook van latere leden van het Oranjehuis zijn portretten aanwezig, maar compleet is de reeks allerminst. Tot de belangrijkste hoort het portret van prinses Marianne der Nederlanden, geschilderd door Karl Begas in 1832. Niet minder fraai is een portret van haar minnaar Johannes van Rossum, geschilderd door J.Ph. Koelman in 1852.

De collectie is recentelijk aangevuld met een portret van prins Willem V.

Enkele Oranjeportretten hangen in het museumgebouw, andere zijn in bruikleen gegeven aan paleis Het Loo in Apeldoorn, museum Swaensteyn in Voorburg, raadhuis De Paauw en kasteel De Wittenburg in Wassenaar.

Schuttersstukken

Deze schilderijen, veelal groepsportretten, hingen in de 17de en 18de eeuw in de Sint Sebastiaansdoelen, het onderkomen van de Haagse schutterij waar tegenwoordig het Haags Historisch Museum is gevestigd. Eén groepsportret toont leden van het Sint Jorisgilde, een schuttersvereniging die aan het Tournooiveld zetelde. Het topstuk is het schilderij 'De magistraat ontvangt de officieren der schutterij' uit 1618/1619 van Jan van Ravesteyn; dit schilderij is in 2011 gerestaureerd. Een ander pronkstuk is een portret van Willem Jansz. Cock, vaandeldrager van het Oranjevendel, door Everard Crijnszn van der Maes, uit 1617; dit kon eveneens in 2011 worden gerestaureerd dankzij particuliere steun. In 2014 is het schuttersstuk "De officieren van het Witte vendel" van J.A. van Ravesteyn gerestaureerd. Deze restauratie is deels gefinancierd door twee musea uit de Verenigde Staten, die het schilderij wilde lenen voor hun tentoonstelling "Class of Distinction, Dutch paintings in the age of Rembrandt en Vermeer" Gezien de relatie met het gebouw en het belang van de schutterij voor de stad zijn deze portretten van groot belang binnen de collectie. In 2013 hebben enkele schuttersstukken dan ook een prominente plaats gekregen in de heringerichte Schutterszaal in het museumgebouw.

Historiestukken

Deze vrij kleine collectie bestaat uit schilderijen die een belangrijke gebeurtenis, veelal in Den Haag, weergeven. Vaak spelen de Oranjes een belangrijke rol op deze schilderijen. Zo heeft Adriaen Pietersz. van de Venne omstreeks 1650 een bezoek van prins Willem II aan de Haagse kermis afgebeeld. In 1781 schilderde Hendrik Pothoven een bezoek van Willem V aan zo'n zelfde kermis. Een bijzonder werk is de afbeelding van de moord op hofjuwelier Van Wely op het Binnenhof in 1616. Deze kerncollectie zou kunnen worden aangevuld.

Overige schilderijen

Hiertoe behoren genre-achtige stukken, landschappen, stillevens, allegorieën etc. De meeste hebben qua onderwerp geen directe relatie met Den Haag. Veelal zijn ze in de collectie opgenomen omdat de kunstenaar een Hagenaar was, omdat het een schoorsteenstuk uit een Haags huis was of omdat ze deel uitmaakten van een schenking of legaat. Deze stukken worden alleen op specifieke tentoonstellingen getoond en in bruikleen gegeven en vergroten zo de 'ruilkracht' van het museum.

In 2009 heeft het Museum een belangrijke schenking ontvangen van 10 schilderijen uit de collectie Vis die behoren tot deze categorie. Het betreft schilderijen van bekende meesters uit de 17e t/m 19e eeuw waaronder Jan van Goyen, Salomon van Ruysdael en Hendrik Willem Mesdag. Voor een aantal van deze stukken geldt dat het Museum ze wil benutten om zijn ruilkracht te versterken. Het schilderij van Mesdag is gerestaureerd en in langdurig bruikleen gegeven aan het Muzee te Scheveningen.

2. Tekeningen/prenten

Stadsgezichten

Hier gaat het meestal om prenten en tekeningen uit de 18de eeuw, waaronder een aantal van de hand van leden van de Haagse kunstenaarsfamilie La Fargue. Verder zijn er enkele bijzondere tekeningen, zoals een gezicht op de Gevangenpoort van Pieter Daniël van der Burgh uit circa 1830, en een gezicht op de herberg 't Goude Hooft en de Hoogstraat door Bartholomeus Johannes van Hove uit 1826. Van de Haagse kunstenaar Jan Boon is een fraaie reeks aquarellen van de Haagse binnenstad aanwezig. Een topstuk is de aquarel 'Gezicht op het Zieken' van Julius Jacobus van de Sande Bakhuyzen uit 1872. In 2012 is een grote collectie stadsgezichten van B.C. van Ettinger verworven.

Vanwege hun gevoeligheid voor licht worden deze stadsgezichten afwisselend en nooit gedurende lange perioden getoond.

Portretten

Hier gaat het veelal om gravures. Leden van het Oranjehuis en predikanten zijn goed vertegenwoordigd. Bijzonder is een potloodtekening van straatmuzikant 'Jan de fluitier' door Theo van Laar, uit 1976. Vrij recent verworven is een serie getekende portretten van bekende Hagenaars die gepubliceerd zijn in de Daklozenkrant. Ze zijn van de hand van het kunstenaarsduo Marcello en Els.

Vanwege hun kwetsbaarheid worden de portretten afwisselend getoond.

Historie

Dit is een vrij omvangrijke deelcollectie (ca. 100 stuks) die grotendeels uit 17de-eeuwse prenten bestaat. Deze vormen een nuttige aanvulling, te meer daar het aantal historieschilderijen gering is.

Plattegronden/kaarten

De collectie bevat gedrukte (en enkele handgetekende) plattegronden van Den Haag en omstreken uit de 17de t/m de 20ste eeuw. Topstukken zijn twee versies van de kaart van Cornelis Bos en Juri Faes Jacobsz. van Harn uit 1616. Van deze kaart bestaan slechts drie exemplaren. Bijzonder is verder een grotendeels handgetekende kaart van een (nooit uitgevoerde) stadsuitbreiding door K.P.C. de Bazel. Een kostbaar bezit is een in leder gebonden kaartboek van Delfland uit 1750.

De plattegronden en kaarten worden alleen gedurende korte perioden (enkele maanden) afwisselend getoond.

Portretminiaturen

Deze collectie is van hoge kwaliteit. Alle portretten betreffen beter gesitueerden, die zich een dergelijk, veelal kostbaar miniatuur konden veroorloven. Van bijna de helft is het (nog) niet bekend wie de geportretteerden zijn. Enkele portretten stammen uit de 17de eeuw, maar de meeste zijn uit de 18de en 19de eeuw. Onder de geportretteerden zijn Johan en Cornelis de Witt. Vanwege hun kwetsbaarheid zijn deze werken alleen op thematentoonstellingen te zien.

Schetsboeken

Heel bijzonder is de schenking van enkele schetsboeken van de ontdekkingsreiziger Alexine Tinne. Deze Haagse dame legde haar reisimpressies in Europa en Afrika vast in fraaie tekeningen en aquarellen. Via familie in Engeland konden opnieuw schetsboeken verworven worden, evenals enkele kindertekeningen van Alexine.

3. Penningen

Buurtpenningen

Deze penningen stammen uit de 17de en 18de eeuw. Het is de meeste complete collectie Haagse buurtpenningen die er bestaat. Van een aantal penningen is maar één exemplaar bekend, zoals bijvoorbeeld de buurtpenning van de Kloosterkerkbuurt.

Enkele buurtpenningen worden getoond in de vaste opstelling, andere worden gebruikt bij thematentoonstellingen.

Gildepenningen

Verskillende beroepsgroepen als metselaar, steenhouwer en hoedenmaker zijn vertegenwoordigd via deze penningen uit de 17de en 18de eeuw.

Gedenkpenningen

Bijzondere gebeurtenissen of de herdenking daarvan waren de aanleiding tot het slaan van deze penningen. Zoals de onthoofding van Johan van Oldenbarnevelt in 1619 en de moord op de gebroeders De Witt in 1672. Veel gedenkpenningen hebben betrekking op gebeurtenissen rond de Oranjes.

Een deel van de gedenkpenningen is te zien in de vaste opstelling, andere worden ingezet bij thematentoonstellingen.

4. Glas

Drinkglazen met het wapen van Den Haag

Deze glazen stammen voornamelijk uit de 18de eeuw, maar ook 19de- en 20ste-eeuwse glazen zijn aanwezig. Het zijn wijnglazen, voorzien van het stadswapen, die werden gebruikt in het stadhuis. De 18de en 19de-eeuwse glazen worden deels getoond in de opstelling over de geschiedenis van Den Haag.

Drinkglazen van de schutterij

Drinkglazen van de schutterij uit de 18de eeuw zijn versierd met gegraveerde afbeeldingen van het schutterswapen of van schutters zelf. Topstuk is een kristallen bokaal met een afbeelding van Sint Joris en de draak, door F. Gundelach uit 1717. Deze bokaal is afkomstig van de Sint Jorisschutterij aan het Tournooiveld. De mooiste glazen worden getoond in de Schutterszaal.

Glas-in-loodramen

Van de Grote of Sint Jacobskerk zijn de meeste 16de-eeuwse kerkraden verloren gegaan. Fragmenten zijn wel bewaard gebleven; deze werden opnieuw in een aantal (veel kleinere) bronzen en houten raamwerken geplaatst.

Uit begin 20ste eeuw stammen grote glas-in-loodramen van het voormalige restaurant La Corvette bij het Kurhaus in Scheveningen. Monumentale bronzen deuren van het Scala-theater zijn eveneens van glas-in-lood voorzien.

Het glas-in-lood wordt incidenteel in tentoonstellingen getoond. Zo waren de spectaculaire deuren van Scala te zien op de tentoonstelling over Isaac Israëls in 2012.

Zuid-Hollandsche Bierbrouwerij-collectie

Van de voormalige ZHB aan de Noordwal bezit het museum een grote collectie 20ste-eeuwse bierglazen, tezamen met diverse andere reclame-uitingen. Enkele van deze stukken zijn tentoongesteld in de semipermanente opstelling "Den Haag Vandaag", geopend in 2015.

5. Keramiek

Haags porselein

Van de 18de-eeuwse Haagse porseleinfabriek van Lyncker is een servies aanwezig, gedecoreerd met afbeeldingen van vogels.

Rozenburg

Van deze bekende Haagse aardewerkfabriek is een kleine collectie aanwezig, met onder andere enkele beeldjes van Scheveningse vissers(vrouwen) (zie ook tegeltableaus) uit 1891.

Wandtegels

Deze collectie bestaat uit voornamelijk 17de-eeuwse wandtegels, waarop allerlei personen en activiteiten staan afgebeeld, evenals andere zaken zoals schepen. Bijzonder zijn twee tegels met de afbeelding van een zeilwagen. De collectie tegels is aan het Haags Historisch Museum overgedragen door de afdeling Kunstnijverheid van het Gemeentemuseum. Hoewel de tegels niet specifiek Haags zijn, zijn ze goed te gebruiken om het dagelijks leven in de 17de eeuw te illustreren.

Tegeltableaus

Deze tegeltableaus uit het eerste kwart van de 20ste eeuw, waarvan enkele van de Haagse aardewerkfabriek Rozenburg, zijn veelal gemaakt ter gelegenheid van jubilea van personen en bedrijven. De meeste tableaus zijn voorzien van topografische afbeeldingen. Zo is er een tableau met een afbeelding van de tekenacademie aan de Prinsessegracht, eentje met de bloemenmarkt aan de Grote Markt en een met een winkel aan de Riviervismarkt. Recentelijk verwierf het museum een tableau met afbeelding van een werkplaats in de Rozenburgfabriek. Dit tableau wordt getoond in de opstelling "Typisch Haags".

De tegeltableaus worden in wisselende bezetting getoond in de vaste opstelling.

Gelegenheidskeramiek

Dit betreft bijvoorbeeld schotels met een tekst die herinnert aan een bijzondere gebeurtenis.

Oranjekeramiek

Uit de 18de eeuw is een kleine collectie keramiek met afbeeldingen van prins Willem V en zijn echtgenote aanwezig. Daarnaast is er een grote collectie 20ste-eeuwse Oranjesouvenirs, waaronder borden, bekers en kannen.

6. Beelden/reliëfs

Deze collectie is klein maar gevarieerd. Topstuk is een hardstenen tuinbeeld (Venus of Diana) door Jan van Logteren, uit ca. 1720. Het is in langdurig bruikleen gegeven aan het Johan de Witthuis. Een terracottabeeldje van Willem van Oranje door Louis Royer stamt uit ca. 1848; een gipsen buste van burgemeester Copes van Cattenburch door Gilbert Lambert Godecharle uit 1817. Verder omvat de collectie 20ste-eeuwse bronzen bustes van staatsman Willem Drees, planoloog Pieter Bakker Schut en George Wilson, directeur van de gasmeterfabriek. De collectie is recentelijk aangevuld met enkele beelden, waaronder een buste van Koningin Beatrix, een bronzen taferversie van het Haagse ruitersstandbeeld van Willem van Oranje, een originele bronzen buste (fragment) van de beeldengroep op Plein 1813 en beeldjes van Aad Mansveld, de Indische Tantes en Louis Couperus.

7. Haardstenen, Gedenkstenen

Deze kleine deelcollectie omvat 17de- en 18de-eeuwse haardstenen alsmede enkele 19de-eeuwse gedenkstenen, waaronder een van de meubelfabriek Mutters. Een nieuwe aanwinst is de gedenksteen van Scheveningen Radio.

8. Zilver

Kerkzilver

Het kerkzilver betreft langdurige bruiklenen. Topstuk is de in 1729 in de Grote Kerk opgegraven kerkschat, bestaand uit vroeg 16de-eeuws religieus zilverwerk. Van de Jezuïeten te Nijmegen is een collectie zilverwerk in langdurig bruikleen ontvangen. Dit betreft kerkelijke voorwerpen uit diverse opgeheven katholieke kerken in Den Haag.

De kerkschat van de Grote Kerk staat permanent opgesteld in het museumgebouw.

Gildezilver

Van diverse Haagse gilden als het wijnkopersgilde en het chirurgijngilde zijn (verguld) zilveren drinkbekers bewaard gebleven, uit de 17de en 18de eeuw.

Schutterszilver

Van de Sint Sebastiaansschutterij zijn gildeplaten en zilveren lepels (17de en 18de eeuw) bewaard gebleven. De lepels werden uitgereikt als prijzen bij schietwedstrijden. Topstukken zijn twee schalen van de Sint Jorisschutterij uit 1562.

9. Geëmailleerde voorwerpen

Belangrijk zijn enkele gevelborden van tijdens de bezetting in Den Haag gevestigde Duitse instellingen. Bijzonder is een door J. Eisenlöffel ontworpen herinneringsbord van de Algemene Nederlandse Metaalwerkersbond uit 1927. Verder bestaat deze collectie uit eet- en keukengerei, dat wordt gebruikt in de nieuwe opstelling "Den Haag Vandaag".

10. Poppenhuizen en inventaris

Met ongeveer 2.450 (weliswaar kleine) objecten is dit de grootste deelcollectie.

Poppenhuizen/ poppenkamers

Lita Tholen-de Ranitz (1876-1960) bracht een 20-tal poppenhuizen en poppenkamers bijeen. Daaronder zijn miniatuurwinkels uit de 19de eeuw en een model van het atelier van haar echtgenoot, de kunstschilder Willem Bastiaan Tholen. Topstuk is het grote poppenhuis dat Lita in 1910 liet bouwen. Het hangt vol met echte miniatuurkunstwerken van schilders als Jongkind, Toorop, Gabriël, Arntzenius en Mauve. Het grote poppenhuis en zijn inventaris zijn in 2012-2014 geheel gerestaureerd door verschillende restauratoren. Er is bovendien een nieuwe vitrine voor gebouwd. Het poppenhuis is permanent opgesteld. Van de andere poppenhuizen wordt een wisselende selectie getoond.

Poppen

Deze door Lita Tholen-de Ranitz verzamelde poppen stammen veelal uit haar jeugd, uit het eind van de 19de eeuw.

Poppenkleding

Deze poppenkleding stamt voornamelijk uit het eind van de 19de eeuw.

Miniaturen

Lita Tholen-de Ranitz verzamelde deze miniaturen van zilver, ivoor en andere materialen, uit de 19de en begin 20ste eeuw.

11. Meubelen

Diversen

Deze kleine collectie bestaat uit diverse meubelen uit de 17de, 18de, 19de en 20ste eeuw. Topstuk is een 18de-eeuwse draagkoets. Diverse meubelen zijn gemaakt in de grote meubelfabrieken die Den Haag in de 19de en 20ste eeuw rijk was, zoals Horrix, Mutters en Pander. Bijzonder is het elegante door Mutters uitgevoerde meubilair dat is ontworpen door architect Luthmann, de ontwerper van het stadhuis aan het Burgemeester De Monchylein. Twee ijzeren haarden zijn afkomstig van de Haagse firma Jaarsma. Deze voorwerpen geven een beeld van de 19de-eeuwse Haagse interieurs der welgestelden en zijn tevens een voorbeeld van de productie van de Haagse nijverheid.

De draagkoets en een Jaarsma-hard staan opgesteld op de beletage in het museumgebouw. Andere meubels staan op de zolderverdieping "Den Haag Vandaag".

Houten wandborden

Deze collectie bestaat uit een serie wapenborden en enkele andere houten borden. Topstukken zijn een wapenbord van het chirurgijns-gilde uit 1694 en een rederijbord met het opschrift 'Door Duynen Bevrydt', dat langdurig in bruikleen is gegeven aan de Abdijkerk in Loosduinen.

12. Interieurs

Koninklijke Wachtkamer

Het betreft de inventaris van de toiletkamer van de Koninklijke Wachtkamer van station Staatsspoor dat in 1972 werd afgebroken (nu staat hier station Den Haag Centraal). De betimmeringen en de verdere inventaris van de 'salon' van deze Koninklijke Wachtkamer is in 2003, wegens gebrek aan een geschikte ruimte om het te kunnen exposeren, door het Haags Historisch Museum overgedragen aan het Spoorwegmuseum in Utrecht, waar deze

nu deel uitmaakt van de vaste opstelling. Een deel van de inventaris van de toiletkamer wordt getoond in wisseltentoonstellingen.

Interieur van een arbeiderswoning

De inventaris van een Haagse arbeiderswoning uit ca. 1930 is als geheel bewaard. Deze bestaat uit speciaal voor de woning gemaakt meubilair en allerlei gebruiksvoorwerpen, waaronder diverse keukenattributen. Zelfs kampeerspullen en een boxje (fotocamera) behoren tot de inventaris. Het interieur weerspiegelt het gedachtegoed van de bewoners, idealistische socialisten die in hun jeugd waren aangesloten bij de Arbeiders Jeugd Centrale.

Hoedenmagazijn Bik

Van de 19de-eeuwse hoeden- en pettenwinkel fa. Bik aan de Geest is de inventaris in 2003 aan het museum geschonken, waaronder een lessenaar, de kassa, hoedenstandaards, een spiegel, reclamemateriaal en het uithangteken dat aan de gevel hing: een grote metalen hoge hoed en naambord (in totaal dertig objecten). De rest van de (vaste) inventaris is in 2008 uitgebroken en (zonder medeweten van het Haags Historisch Museum) verworven door het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. In 2011 is een deel van deze vaste inventaris door het Openluchtmuseum in tijdelijke bruikleen afgestaan aan het Haags Historisch Museum voor de tentoonstelling MijnDenHaag*Winkelt

13. Uurwerken

Deze collectie omvat enkele horloges en klokken uit de 17de, 18de en 19de eeuw. Topstuk is een staand horloge van J. van Ceule le Jeune uit de 18de eeuw. In museum Hofwijck in Voorburg hangt een groot slingeruurwerk van Christiaan Huygens, afkomstig uit de Oude Kerk in Scheveningen, in bruikleen.

14. Wapens

Diversen

De kleine collectie bestaat uit een 'pyrotechnische bus' (handkanon) uit de late 17de eeuw en een hoeveelheid spontons (steekwapens) en hellebaarden van de schutterij. Enkele hellebaarden worden permanent getoond in de Schutterszaal.

Eredegens

Deze 19de-eeuwse degens van goud, zilver en staal werden gedragen bij een ceremonieel tenue. Enkele zijn voorzien van een gravering die aangeeft dat de degens voor een speciale gelegenheid zijn gemaakt.

15. Maquettes

Diversen

De collectie omvat diverse Haagse gebouwen. De oudste en meest bijzondere is een maquette uit 1749 van een vuurwerkpaviljoen ter ere van de Vrede van Aken, dat was opgebouwd in de Hofvijver en ontworpen door hofarchitect Pieter de Swart. Een topstuk is ook de ontwerpmaquette van het Nationaal Monument op Plein 1813 uit ca.1869. Eveneens uit de 19de eeuw stamt een gedetailleerde maquette van de villa Boschlust aan de Bezuidenhoutseweg, de woning van de oud-gouverneur van Nederlands-Indië Johannes graaf van den Bosch. Twee maquettes staan permanent opgesteld in het museumgebouw; de overige worden tijdelijk getoond.

Schaalmodellen van straatkarren

Charmant is een rond 1985 vervaardigde collectie miniaturen van straatkarren waarmee rond 1900 allerlei koopwaar aan huis werd bezorgd. Ook is er een schaalmodel van een Haagse trekschuit. Enkele modellen van straatkarren worden getoond in de "Ontdekzolder" boven de Salon, andere in de opstelling "Den Haag Vandaag".

16. Textilia

Vaandels

Een collectie vaandels van diverse Haagse clubs uit de 19de en 20ste eeuw. Daaronder een vaandel van het Jeugdkerkkoor van de Grote of Sint Jacobskerk uit 1949. Vanwege hun kwetsbaarheid worden de vaandels slechts tijdelijk op zaal getoond.

Magistraatskussens

17de- en 18de-eeuwse kussens die in het stadhuis werden gebruikt, voorzien van het wapen van Den Haag: de ooievaar. Enkele kussens zullen te zien zijn in de opstelling over de geschiedenis van Den Haag.

Kleding en diversen

De laatste jaren zijn via schenkingen collecties kleding van bekende Hagenaars ontvangen. Daaronder is kleding afkomstig van Alexine Tinne en van George Maduro. Al langer in de collectie is een stuk textiel dat recentelijk een zogeheten 'dwaal' bleek te zijn. Dit is een soort handdoek die door een bediende werd rondgedragen tijdens diners. Deze 17de-eeuwse dwaal heeft het ingeweven familiewapen van landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt. De dwaal was recentelijk te zien op de tentoonstelling over Van Oldenbarnevelt.

17. Historische objecten

Deze collectie omvat veelal kleinere historische voorwerpen zoals koekblikken, lakzegels en –stempels, souvenirs, etc. Bijzonder is een in een houten kist opgeborgen tabaksclysteer uit het eind van de 18de eeuw, waarmee drenkelingen werden gereanimeerd door ze tabaksmok in de anus te pompen. Onlangs is een unieke collectie van 200 blikken van Haagse bedrijven aangekocht. Dit verpakkingsmateriaal (o.a. van Krul en Rademaker) wordt gebruikt in de vaste opstelling en de rest wordt incidenteel getoond bij thematentoonstellingen, zoals in 2019 in vitrines van de Raad van State.

Enkele bijzondere stukken zijn:

- de in een houten kistje opgeborgen tong en vinger van Johan en Cornelis de Witt. De tong en vinger worden permanent geëxposeerd.
- een -via het programma MijnDenHaag*- verworven object, bestaande uit twee vazen die door de hitte tijdens het bombardement op het Bezuidenhout (1944) zijn gesinterd.
- een verworven bakkerskar van de firma Hus, die getoond wordt in de opstelling "Den Haag Vandaag".
- de collectie van ca. 200 blikken van Haagse bedrijven.

18. Foto's en dia's

Dit is een nieuwe deelcollectie die de afgelopen jaren is ontstaan.

- Het betreft: een schenking van circa 240 dia's/diaparen uit de periode vlak vóór en tijdens de Tweede Wereldoorlog en tijdens de bevrijding in mei 1945, gemaakt door de Haagse fotograaf Wim Berssenbrugge. Grotendeels zijn het stereo-dia's in kleur en daarmee is het een voor deze periode unieke collectie. Te zien zijn o.a. het 'gewone' leven tijdens de eerste oorlogsjaren, de effecten van het bombardement op het Bezuidenhout, voedseldroppings, het vertrek van Duitse troepen en de intocht van de bevrijders. De opnames waren in het museum te zien tijdens de tentoonstelling 'Oorlog en Bevrijding in 3D' (2010) en een deel ervan is permanent te zien in de Tweede Wereldoorlogzaal in de vaste presentatie over de Haagse geschiedenis.
- 10 zwart-wit foto's uit de Tweede Wereldoorlog (schenking), onder andere van de ontruiming en afbraak van Den Haag West in 1942
- 90 zwart-wit prints van de Haagse fotograaf Jacques Meijer uit de '50-er en '60-er jaren van de 20ste eeuw. Het betreft o.a. straatopnames en foto's van bijzondere gebeurtenissen zoals Prinsjesdag. Deze opnames waren te zien tijdens de tentoonstelling 'Den Haag 1955-1965' (2010/11)
- een schenking van ca. 80 foto's gemaakt door Marianne Dommissie. Deze waren te zien tijdens de tentoonstelling 'Marianne Dommissie, Haagse fotografe' (2009)
- foto's van Alexine Tinne (onder andere interieur van het familiehuis aan het Lange Voorhout)
- 10 foto's van de Matlas gemaakt door Daniel Heikens, Joost Nijhuis en Rein Langveld. De foto's tonen personen in Den Haag met een mat.

- 150 foto's door Frederick Linck gemaakt in Den Haag.
- 305 stereodia's over onder andere Nederlands-Indië, Parijs en Antwerpen. Gemaakt door Marius Merens.

Bijlage 3: Inventarisatie van de kernthema's

In 2022 is een uitgebreide inventarisatie gemaakt van de collectie op basis van de vier inhoudelijke kernthema's: regeringsstad, hofstad, zand en veen, en vrede en recht. Doel was om de sterktes en zwaktes van de collectie voor deze thema's in kaart te brengen. Met het vaststellen van de lacunes kan immers gerichter verzameld worden.

Hieronder volgt een samenvatting van de inventarisatie, waarbij per thema puntsgewijs de belangrijkste lacunes worden beschreven. Ook worden mogelijkheden en beperkingen op het gebied van verzamelen op deze thema's geschetst.

Regeringsstad

Het thema 'regeringsstad' is zeer goed vertegenwoordigd in de collectie. Tientallen stadsgezichten, waaronder enkele zeer fraaie, tonen het Binnenhof-complex van de 16de tot en met de 21ste eeuw. Op tekeningen, prenten en schilderijen zijn interieurs van het Binnenhof terug te vinden, waaronder enkele zeer zeldzame of bijzondere, zoals de aquarel van de Nationale Vergadering van Nicolaas Bauer uit 1796. Van die Nationale Vergadering is ook een bijzondere sjerp met de tekst REPRESENTANT aanwezig. Ook zijn in de collectie veel portretten van politici, bestuurders, hoge bestuursambtenaren en regentenfamilies.

Een groepje objecten rond de moord op de gebroeders De Witt, waaronder de beruchte tong en vinger, heeft veel zeggingskracht en is van grote historische waarde.

Op het gebied van demonstraties is aardig wat materiaal uit de jaren '80, vooral met betrekking tot de protesten tegen de plaatsing van Amerikaanse kernkoppen in Nederland, maar over andere onderwerpen, met uitzondering van demonstraties tijdens de coronacrisis, is weinig tot geen materiaal voor handen. Over ministeries of andere overheidsinstellingen in Den Haag is nauwelijks iets aanwezig in de collectie. Een ander groot hiaat is de grafelijke tijd in Den Haag: er zijn weliswaar een paar vroeg zestiende-eeuwse stukken die verband houden met Den Haag als grafelijk bestuurscentrum, maar dit zijn niet de aansprekende topstukken die je zou willen laten zien als je het verhaal van grafelijk Den Haag wilt vertellen.

In algemene zin valt op dat het thema 'regeringsstad' vooral voor de twintigste eeuw lacunes heeft. Er zijn nauwelijks portretten van politici en bestuurders uit die tijd, nauwelijks stadsgezichten of interieurs van het Binnenhof of ministeriegebouwen. Ook ontbreekt het aan objecten, bv. foto's of gebruiksvoorwerpen, die de politiek 'in actie' laten zien. Uitzonderingen zijn een van de groene bankjes uit de oude Tweede Kamer en een paar foto's van Jacques Meijer. De 'nieuwe' Tweede Kamer uit 1992 is vrijwel afwezig in de collectie.

De belangrijkste lacunes zijn:

- De grafelijke tijd, ca. 1230-1589. In het bijzonder objecten die betrekking hebben op de vroegste bouwgeschiedenis en objecten die de luister van het grafelijke hof kunnen illustreren.
- Objecten met betrekking tot belangrijke demonstraties of protestacties, bv. Rode Dinsdagen, manifestatie volgend op de 'vergissing van Troelstra', strijd voor vrouwenkiesrecht, Dolle Mina's, behoud van Radio Veronica, boerenprotesten etc.
- Objecten met betrekking tot ministeries of andere overheidsinstellingen in Den Haag.
- Portretten van belangrijke politici en bestuurders, in het bijzonder voor de twintigste eeuw.
- Objecten die het politieke bedrijf op het Binnenhof in beeld brengen of kunnen illustreren (foto's, gebruiksvoorwerpen, interieuronderdelen), vooral voor de twintigste eeuw.
- Objecten met betrekking tot de 'nieuwe' Tweede Kamer uit 1992.

Hofstad

De Oranjes zijn vrij goed vertegenwoordigd in de collectie. Wel is het zo dat de objecten nogal ongelijk verdeeld in de tijd zijn en sterk wisselend van kwaliteit. Zo omvat de collectie zowel 'topstukken' als een schaalmodel van Nationaal Monument Plein 1813 en een modello van Louis Royers standbeeld van Willem van Oranje op het Plein als massaal geproduceerde 'oranjalía' (ruim 700 stuks!). De collectie omvat zeer goede portretten – zoals die van

Frederik Hendrik en Amalia van Solms door Michiel Jansz. van Mierevelt – als zeer matige tot slechte portretten. Opmerkelijk is dat de imposante staatsieportretten van koning Willem I en II door respectievelijk Cornelis en Jan Adam Kruseman, langdurig zijn uitgeleend aan derden. Van een aantal Oranjes zijn geen portretten aanwezig. Rond bepaalde thema's zijn zeer sterke ensembles ontstaan: de omwenteling van 1813 bijvoorbeeld kan geïllustreerd worden met het hierboven genoemde schaalmodel van Nationaal Monument Plein 1813, een oranje kokarde gedragen door Van Limburg Stirum tijdens de omwenteling, een portret van Gijsbert Karel van Hogendorp en het hierboven genoemde staatsieportret van koning Willem I. Van andere gebeurtenissen daarentegen is dan weer niet of nauwelijks iets aanwezig. Opmerkelijk is dat er bijna geen verbeeldingen van dynastieke gebeurtenissen (geboorte, huwelijk, troonswisseling) zijn. Hetzelfde geldt voor Prinsjesdag. Uit de 16de, 17de en 18de eeuw zijn stadsgezichten waarop we de Oranjes en hun gevolg 'in actie' zien, bv. op het Buitenhof of op de Korte Vijverberg. Voor de 19de en 20ste eeuw is deze categorie bijna geheel afwezig (ook op foto's).

Ook valt op dat we weinig schilderijen, foto's of maquettes van (voormalige) koninklijke paleizen in de collectie hebben. Het Stadhoudersplein is nog het best vertegenwoordigd in vooral 17de en 18de-eeuwse stadsgezichten, maar van de 19de-eeuwse paleizen is er weinig. Ook zijn er – om begrijpelijke redenen – weinig objecten die uit de paleizen afkomstig zijn. Bijzonder is wel het interieur van de toiletkamer van de koninklijke wachtkamer van het voormalige Station Staatsspoor. Dit interieur is zeldzaam en mooi gemaakt. Tot slot is het nog de vraag wat we precies in de collectie hebben op het gebied van de hofhouding van de Oranjes – daar zou eigenlijk nader onderzoek naar gedaan moeten worden.

De belangrijkste lacunes zijn:

- Ontbrekende portretten van Oranjes: koning Willem III, Wilhelmina, Willem-Alexander en Maxima. Echtgenoten van de Oranjes: Anna van Hannover, Wilhelmina van Pruisen (echtgenote koning Willem I), koningin Anna Paulowna, koningin Sophie, prins Hendrik, prins Bernhard, prins Claus, koningin Maxima.
- Objecten die de paleizen van de Oranjes verbeelden. Te denken valt aan schilderijen en maquettes.
- Objecten uit het bezit van de Oranjes.
- Verbeeldingen van de Oranjes 'in actie' in Den Haag, bijvoorbeeld bij de viering van dynastieke gebeurtenissen, in het bijzonder voor de negentiende en twintigste eeuw.
- Objecten met betrekking tot de viering van Prinsjesdag.

Het is evident dat de mogelijkheden voor het verwerven van een aantal van bovengenoemde soorten objecten zeer beperkt zijn. Kleding, meubilair of gebruiksvoorwerpen van de Oranjes zijn voornamelijk bij de Koninklijke Verzamelingen of nog in gebruik in paleizen. Het verzamelen op dit thema wordt verder nog bemoeilijkt door het feit dat meerdere musea in dezelfde vijver vissen, o.a. Het Loo, het Prinsenhof in Delft en het Rijksmuseum. Door samenwerking met de Koninklijke Verzamelingen en/of Het Loo zou in de vorm van (eventueel langdurige) bruiklenen wel de collectie versterkt kunnen worden.

Vrede en recht

Het thema 'vrede en recht' is nauwelijks vertegenwoordigd in de collectie. Uit de summiere opsomming van wat we wél in de collectie hebben, volgt als vanzelf dat de lacunes groot zijn. In feite is er zo weinig dat je eigenlijk niet eens van lacunes kunt spreken. Het lijkt erop dat er nooit, ook niet in de tijd van het Gemeentemuseum, verzameld is op dit onderwerp. De meest in het oog springende 'ontbrekende' objecten:

- Portretten van de grondleggers van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht, oftewel historische figuren die belangrijk zijn geweest bij de eerste Vredesconferenties en de oprichting van het Vredespaleis. Bijvoorbeeld Andrew Carnegie, Bertha von Süttner, Tobias Asser, Johan Wateler, Bernard Loder, William Stead en jhr. mr. A.P.C. van Karnebeek.
- Objecten die betrekking hebben op het pacifisme en antimilitarisme in Den Haag rond 1900.
- Objecten die betrekking hebben op de Vredesconferenties en (de oprichting van) het Vredespaleis.
- Objecten die betrekking hebben op de latere vestiging (na 1913) en het functioneren van internationale, gerechtelijke instellingen, zoals het Internationaal Strafhof en het Internationaal Gerechtshof.
- Objecten die betrekking hebben op de oprichting en het functioneren van tribunaal, zoals het Joegoslavië-tribunaal.

- Objecten die betrekking hebben op grote internationale congressen of conferenties. Denk bijvoorbeeld aan de Nuclear Security Summit van 2014.

Voor het ontbreken van objecten rond de Vredesconferenties en het Vredespaleis is een goede verklaring: veel bijzondere objecten zijn in het bezit van de Carnegie-Stichting, die het Vredespaleis beheert. In de collectie van deze stichting bevinden zich bijvoorbeeld nog de bijzondere gastenboeken van de Vredesconferenties met groepsfoto's en handtekeningen van alle delegaties en een fotoalbum en negatieven over de bouw van het Vredespaleis van C.J. de Gilde. De ontwerptekeningen van de prijsvraag voor het Vredespaleis zijn door de Carnegie-Stichting overgedragen aan het Nieuwe Instituut. Ook bevat het interieur van het Vredespaleis allerlei siervoorwerpen, meubels en andere interieuronderdelen met vredessymboliek – geschenken uit ca. 1913 van aan het Hof van Arbitrage aangesloten landen – maar deze zijn uiteraard gemaakt om in het Vredespaleis getoond te worden. De mogelijkheden om op deze onderwerpen nog nieuwe, tot de verbeelding sprekende objecten te verwerven zijn hierdoor vermoedelijk beperkt. Samenwerking met de Carnegie-Stichting op het gebied van (eventueel langdurige) bruiklenen ligt hier voor de hand.

Voor de periode na 1913 liggen de moeilijkheden bij het verwerven van objecten op een ander vlak, namelijk: wat verzamel je van en over gerechtelijke instellingen? En in het verlengde daarvan: hoe verzamel je? De objecten waar het om zou kunnen gaan, komen vermoedelijk niet gauw ter veiling of in de handel, maar zijn bij de instellingen zelf. Om echt tot nieuwe aanwinsten te komen zou contact gelegd moeten worden met deze instellingen en organisaties. Tot slot dienst opgemerkt te worden dat er momenteel weinig inhoudelijke kennis aanwezig is in het museum over de ontwikkeling van Den Haag als Internationale Stad van Vrede en Recht. Hierop zou eerst geïnvesteerd moeten worden als basis om de collectie op dit thema uit te kunnen breiden. Eventueel kan hier ook de hulp van derden ingeschakeld worden, zoals de Carnegie-Stichting of academici die zich bezighouden met dit onderwerp.

Zand en veen

Het thema 'zand en veen' levert voor de collectie een verhaal op met twee kanten. In de meest enge zin – de bouw van nieuwe wijken op zand- en veengronden vanaf ca. 1870 tot 1940, waardoor een sociale tweedeling ontstond – is er erg weinig in de collectie: een aantal maquettes, enkele plattegronden en een fraai tegeltableau van een belangrijke bouwonderneming.

Wanneer het thema breder wordt opgevat (de tegenstelling rijk en arm, wooncultuur, liefdadigheid, volkswijken, identiteit), ontstaat een veel rijker geschakeerd beeld. Van 'het zand' behoren het schilderij De Spuistraat van Floris Arntzenius, het grote poppenhuis van Lita de Ranitz en het interieur van Maison Krul (al behoort dat laatste officieel niet tot de collectie) tot de topstukken, die de wereld van chic Den Haag op uitstekende wijze verbeelden. Binnen de collectie zijn op zich veel objecten die geschikt zijn om deftig Den Haag te illustreren. Toch zijn ook hier sommige, belangrijke onderwerpen nog te weinig of zelfs helemaal niet aanwezig: bepaalde chique winkels of plekken, het sociëteitsleven, de Haagse Dierentuin, de Koninklijke Schouwburg, het leven van Indische verlofgangers. Ook het onderwerp 'bedienden' is zo goed als afwezig in de collectie.

Van 'arm Den Haag' is veel minder overgeleverd, al zijn er ook binnen dat thema enkele topstukken aan te wijzen, zoals Het Lucifermeisje van Arntzenius en Hofje aan de Nieuwe Haven van Jan Weissenbruch. Opmerkelijk is wel dat de objecten rond zowel deftig als arm Den Haag bijna allemaal betrekking hebben op de binnenstad, en niet op de nieuwe, negentiende-eeuwse zand- en veenwijken, die ook binnen de stadsgezichten erg slecht vertegenwoordigd zijn.

Volkswijken als de Schilderswijk, Transvaal en Laak zijn in de collectie maar heel matig vertegenwoordigd. Er zijn twee interieurs van arbeiderswoningen uit de jaren '30, een maquette van een niet-uitgevoerd saneerplan voor de Schilderswijk en een aantal stadsgezichten waarop de sloop van de Schilderswijk is vastgelegd. Recentelijk zijn enkele verwervingen gedaan om dit hiaat af te dekken: een deel van de inventaris van de oer-Haagse broodjeszaak Dopmeijer uit Laak, een stadsgezicht in de Schilderswijk van Berserik en een reeks portretfoto's van trotse Hagenezen met mat (uit de Matlas). Het is een begin, maar zeker nog niet voldoende om recht te doen aan de geschiedenis en eigen identiteit van deze volkswijken. Onderwerpen die bijvoorbeeld nog niet of

nauwelijks in de collectie vertegenwoordigd zijn: het kerstbomen rauschen en vreugdevuren met oud & nieuw, jeugdbendes (de kikkers en de plu), drumbands en andere vormen van verenigingsleven in de volkswijken, koffiehuisen. Ook landelijk bekende uitingen over het volkse Den Haag, zoals Haagse Harry en de typetjes Jacobse en Van Es van Kees van Kooten en Wim de Bie, komen in de collectie niet of nauwelijks terug. De komst van gastarbeiders en het van kleur veranderen van de oude volkswijken – een ontwikkeling met gigantische impact op de stad – heeft amper sporen nagelaten in de collectie. Veel van de na de oorlog gebouwde volkswijken zijn eveneens zo goed als afwezig in de collectie. Er zijn dus nogal wat lacunes aan te wijzen.

De belangrijkste lacunes zijn:

- Schilderijen of andere verbeeldingen van de aanleg van en/of het aangezicht van nieuwe stadsuitbreidingen in de negentiende en begin twintigste eeuw.
- Objecten met betrekking tot het sociëteitsleven van de negentiende en begin twintigste eeuw.
- Objecten met betrekking tot specifieke plekken van chic Den Haag: de Bijenkorf, de Passage, Maison de Bonneterie, de Tent in het Haagse Bos, de Haagse Dierentuin, de Koninklijke Schouwburg.
- Objecten met betrekking tot het leven van Indische verlofgangers en repatrianten.
- Objecten met betrekking tot het leven van bedienden.
- Verbeeldingen van arme(re) buurten.
- Objecten met betrekking tot het leven in de oude volkswijken na de Tweede Wereldoorlog. Mogelijke onderwerpen: straatbeeld, wooncultuur, verenigingsleven, tradities, kleding, jeugdcultuur.
- Objecten met betrekking tot de sanering van oude volkswijken.
- Objecten met betrekking tot de komst van gastarbeiders en andere migranten in de oude volkswijken.
- En in het verlengde daarvan:
- Objecten die de veranderde samenstelling en identiteit van de oude volkswijken in beeld brengen.
- Objecten met betrekking tot iconische, verbeeldingen van volks Den Haag uit de populaire cultuur (Marnix Rueb, Van Kooten en De Bie, Harrie Jekkers).

Bijlage 4. Publicaties

Publicaties over (delen van) de collecties:

A. Blankert, C.P.M. Blotkamp, W.M. van der Mast e.a., Kunstbezit Parkstraatkerk. Catalogus Haags Gemeentemuseum, 1978.

Charles Dumas (met medewerking van Jim van der Meer Mohr), Haagse Stadsgezichten 1550-1800. Topografische schilderijen van het Haags Historisch Museum. Zwolle/Den Haag 1991.

Karin Stubbé, 'Het Nationaal Gedenkteken op Plein 1813 te 's-Gravenhage'. In: Jaarboek Die Haghe 1991, p. 139-167.

C. van Remmen, De Haagse buurtverenigingen in de 17de en 18de eeuw en hun presentiepenningen. Den Haag 1992.

Robert van Lit, Op hoge poten. De geschiedenis van de Haagse ooievaar. Den Haag 2001.

Laurent Golay, Robert van Lit en Michel van Maarseveen (red.), Benjamin Samuel Bolomey 1739-1819, een Zwitsers schilder aan het hof van stadhouder Willem V. Zwolle/Den Haag 2001.

Robert van Lit, De poppenhuizen van jonkvrouwe Lita de Ranitz. Den Haag 2002.

Jet Pijzel-Dommisse e.a., Haags goud en zilver. Edelsmeedkunst uit de Hofstad. Zwolle/Den Haag 2005.

Jet Pijzel-Dommisse en Titus Eliëns, Glinsterend glas. 1500 jaar Europese glaskunst. Zwolle/Den Haag 2009.

Jack Scholten, Restauratie Groepsportretten Haagse Magistraten. Projectplan "in progress". (documentatiemap Haags Historisch Museum 2008).

Carianne van Dorst, Hoeden van Bik. (Rapport Nederlands Openluchtmuseum, Arnhem 2008).

Ingeborg Th. Leijerzapf en Robert van Lit, "In de donkere kamer van een vriendin heb ik dit vak geleerd"; de Haagse fotografe Marianne Dommisse. In: Jaarboek Die Haghe, 2008.

Ingeborg Th. Leijerzapf en Robert van Lit, Marianne Dommisse, Het fotografisch oog. Den Haag 2009. Stichting Haagse Beeldende Kunst en Kunstnijverheid. Deel 23 uit de serie Haags Palet.

Herman Rosenberg, Jan van Goyen, portrettist van Den Haag. Zwolle/Den Haag, 2010.

Johan Degewij, Wim Berssenbrugge. Haags Verzetsfotograaf. Den Haag, 2010

Michiel van der Mast en Robert van Lit, Tussen schijn en werkelijkheid, de stadsgezichten van B.J. van Hove, Den Haag/ Venlo 2011

Kees Schulten, Monument Plein 1813, Den Haag, 2011

Jantien Overduin, De Hofvijver, Hart van Den Haag, Zwolle, 2012

Robert Joost Willink, De noodlottige reis (over Alexine Tinne), Amsterdam, 2013

Robert van Lit en Lex van Tilborg, bijdragen in Jaarboek Die Haghe (2012-2018)

Marco van Baalen, in Dutch Art in Detail, zeven eeuwen kunst, (over stadsgezicht Jan van Goyen en Jan Mijntens over portret familie Willem van der Kerckhoven) Eindhoven, 2014

Robert van Lit, De poppenhuizen van jonkvrouwe Lita de Ranitz (herziene uitgave), Den Haag/ Venlo 2018

Frank de Hoog, “Ter eren van de Prins, Is dese mei geplant”. De traditie van de meiboomplanting in Den Haag (1635-1794), in Jaarboek Die Haghe 2018

Lex van Tilborg, Nooit gebouwd Den Haag, Den Haag, 2019

Maartje van de Heuvel, *Alexine Tinne. Fotograaf*, Zwolle, 2022

Goeie Ouwe Koeien, in samenwerking met Thomas Hoonhout, *Alexine Tinne, een drieluik*, Den Haag, 2022 [Podcast].

Lex van Tilborg en Lynn Ruiters, *Sloop, sekswerk en avontuur – Verhalen uit de Haagse Binnenstad*, Den Haag, 2023 [Podcast].

Publicaties over de museumgebouwen:

Robert van Lit en Elke Pluijmen, Sint Sebastiaansdoelen, Haags Historisch Museum. Zwolle 1989.

Jan van der Hoeve, Robert van Lit en Jori Zijlmans, Vijf eeuwen Gevangenpoort. Van voorpoort van het Hof tot museum. Leiden 2007.

Bijlage 5: Standaard bruikleenovereenkomst

BRUIKLEENOVEREENKOMST VOOR BEPAALDE TIJD <<loan_number>>

Correspondentienummer: xxxx

De ondergetekenden:

De Stichting Haags Historisch Museum, gevestigd op Korte Vijverberg 7 te Den Haag en wettelijk vertegenwoordigd door Tjeerd Vrij (directeur), hierna te noemen: de bruikleengever

en

<<requester>>, gevestigd te PLAATS en wettelijk vertegenwoordigd door <<requester.contact>> (<<requester.contact.role>>) hierna te noemen: bruikleennemer

hierna gezamenlijk te noemen: partijen, verklaren als volgt te zijn overeengekomen:

Overwegende dat:

- Musea de maatschappelijke plicht hebben om de aan hen toevertrouwde voorwerpen zo veelvuldig als mogelijk is te presenteren aan het publiek dan wel voor onderzoek en ten behoeve van educatieve doeleinden beschikbaar te stellen.
- Musea de plicht hebben om de aan hen toevertrouwde voorwerpen zo goed mogelijk tegen verval, beschadiging en vermissing te beschermen.
- Bruiklenen slechts worden gegeven wanneer dit in alle redelijkheid past binnen de aard en de omvang van het doel waarvoor het bruikleen wordt gevraagd.

Definities:

- Bruikleen: het door het ene museum (de bruikleengever) in bruikleen geven en door een andere instelling (de bruikleennemer) in bruikleen nemen van één of meerdere objecten.
- Object: het voorwerp /de voorwerpen dat/die in bruikleen wordt/worden gegeven.

Artikel 1. Inhoud van de overeenkomst

1. Bruikleengever geeft aan bruikleennemer in bruikleen het voorwerp dat is genoemd op bijgevoegde door beide partijen gewaarmerkte lijst: xxxxx met inventarisnummer <<object-out.object_number>>.
2. Vermeerderingen en verminderingen van de objectlijst van deze bruikleen worden op de aan de lijst toe te voegen genummerde en gedateerde, door beide partijen te waarmerken pagina's vermeld.
3. Het object wordt in bruikleen gegeven ten behoeve van <<exhibition>> bij te <<requester>>.
4. Het bruikleen vindt plaats om niet en bruikleengever blijft eigenaar van het object dat in bruikleen is gegeven.
5. De bruikleennemer verbindt zich het hem toevertrouwde object als een goede huisvader te verzorgen en onderhouden.
6. De bruikleennemer verbindt zich om het object niet aan derden te zullen afstaan, over te dragen, te laten gebruiken of te bezwaren, behoudens schriftelijke toestemming van de bruikleengever.

Artikel 2. Duur van de overeenkomst

1. Het bruikleen vangt aan op <<request.period.start>>.

2. Deze overeenkomst is aangegaan voor de duur van **XXX weken** en zal derhalve lopen tot <<request.period.end>> (kortdurend bruikleen).
3. Bruikleennemer kan verzoeken de bruikleenperiode te verlengen. Dit dient schriftelijk te gebeuren en uiterlijk drie maanden voor het aflopen van de bruikleentermijn. Bruikleengever beslist over verlenging van de bruikleenperiode. Een eventuele verlenging van de bruikleenperiode wordt schriftelijk vastgelegd en als bijlage aan deze bruikleenovereenkomst toegevoegd.

Artikel 3. Vervoer en Verpakking

1. Bruikleennemer draagt voor eigen rekening en risico zorg voor het vervoer en de verpakking van het object / de objecten. Bruikleengever zal vooraf de offerte(s) voor het vervoer en de verpakking goedkeuren.
2. Het object wordt vervoerd door een daarvoor geschikte vervoersmaatschappij die vooraf door bruikleengever goedgekeurd wordt.
3. Bruikleengever stelt nadere voorwaarden aan het transport van het object, namelijk: adequate verpakking en transporteur en begeleiding door een koerier.

Artikel 4. Kosten Bruikleen

1. De navolgende kosten worden in dit geval door de bruikleennemer gedragen:
  - a) de kosten van verpakking van het object;
  - b) de kosten van het transport.
  - c) de kosten voor het retourtransport van het bruikleen, zo ook voor de verpakking van het object.
  - d) de kosten van conditionering van de ruimte waarin het wordt geëxposeerd;
  - e) een eventuele bijdrage in de kosten van conservering en/of restauratie van het object, vooraf besproken en schriftelijk vastgelegd.
2. De door de bruikleennemer te dragen kosten factureert bruikleengever door aan bruikleennemer. Bruikleennemer betaalt de factuur binnen 30 dagen.

Artikel 5. Exponeren

1. Bruikleennemer zal het object uitsluitend exponeren op de locatie <<requester>>. Het object mag slechts overgebracht worden naar een andere locatie na uitdrukkelijke schriftelijke goedkeuring van bruikleengever.
2. Bruikleennemer zal het object uitsluitend exponeren voor het in artikel 1.3. genoemde doel.
3. Bruikleennemer voert het algehele beheer van en toezicht over de ruimte waarin het object wordt geëxposeerd.
4. Bruikleennemer zal op verzoek van bruikleengever een Facility Report ter inzage geven.
5. Bruikleennemer draagt zorg voor geschikte conditionering van de ruimte waaronder onder andere wordt verstaan dat bruikleennemer zorg draagt voor:
  - a. strikte naleving van een rookverbod;
  - b. verbod op etenswaren of dranken in de ruimte;
  - c. beveiligingsmaatregelen;
  - d. klimaat- en lichtomstandigheden overeenkomstig de algemeen gangbare normen voor musea. Deze zullen zo goed mogelijk worden nagestreefd. De omstandigheden zullen door de bruikleengever worden gemonitord.
6. Bruikleengever stelt aanvullende voorwaarden ten aanzien van de condities waaronder het object wordt geëxposeerd, **namelijk XXX**
7. Bij het tentoongestelde bruikleen, evenals bij reproducties, dient te worden vermeld: collectie Haags Historisch Museum.
8. Afgezien van het bepaalde in artikel 5.5 doet bruikleennemer alles wat van een goed bruikleennemer mag worden verwacht om het object op zo zorgvuldig mogelijke wijze te behandelen.

Artikel 6. Conditierapporten

1. Vóórdat het object naar bruikleennemer wordt getransporteerd, doet bruikleengever aan de bruikleennemer een recent conditierapport toekomen van het object. In dit conditierapport wordt zo nauwkeurig mogelijk de toestand van het object weergegeven. Bij het conditierapport dient een recente foto van het object te worden gevoegd.

2. Bij aankomst van het object bij bruikleennemer controleert bruikleennemer terstond het conditierapport. Indien bruikleennemer van mening is dat het conditierapport geen juiste weergave geeft van de toestand van het object dan stelt hij bruikleengever hiervan onmiddellijk op de hoogte. Indien partijen van mening zijn dat het conditierapport aangepast dient te worden dan ontvangt bruikleengever een kopie van het aangepaste conditierapport.
3. Uiterlijk een week voordat het object weer naar bruikleengever wordt getransporteerd stelt bruikleennemer opnieuw een conditierapport op waarvan een kopie wordt overhandigd aan bruikleengever. Indien er door bruikleengever verschillen worden geconstateerd die niet een gevolg zijn van normale slijtage van het object en die restauratie vereisen beslist bruikleengever op welke manier de restauratie zal worden uitgevoerd. De kosten zullen in dat geval voor rekening van bruikleennemer komen.

Artikel 7. Restauratie / Conservering

1. Bruikleennemer zal nimmer zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bruikleengever een in bruikleen gegeven object (laten) restaureren, in- of uitlijsten, schoonmaken of anderszins iets aan het object wijzigen tenzij er voor het vragen en verkrijgen van toestemming geen tijd is vanwege een spoedeisende omstandigheid en deze spoedeisende omstandigheid met zich meebrengt dat direct actie moet worden ondernomen. Bruikleennemer zal in dit laatste geval alles wat redelijkerwijs in zijn vermogen ligt in het werk stellen voor het behoud van het object en de bruikleengever direct informeren.
2. Indien bruikleengever vooraf toestemming geeft voor restauratie wordt tegelijk met het geven van de toestemming afgesproken voor wiens rekening en risico de restauratie komt te vallen en om welk bedrag het gaat.

Artikel 8. Intellectuele eigendom

1. Het is bruikleennemer toegestaan het object vast te leggen op foto, film of digitaal.
2. Indien bruikleennemer gebruik wenst te maken van reeds bestaande foto's, films of digitaal materiaal van het object waarop (auteurs)rechten van rechthebbende(n) rusten, zal bruikleennemer deze auteursrechten respecteren en met de rechthebbende(n) overleggen over een eventuele vergoeding voor gebruik van het materiaal.
3. Bruikleennemer zal te allen tijde de eventueel nog bestaande auteursrechten van de rechthebbende(n) van het object respecteren.

Artikel 9. Risico Bruikleen

1. Het bruikleen geschiedt voor rekening en risico van bruikleennemer.
2. Bruikleengever draagt zorg voor het contractueel neerleggen van de risicoaansprakelijkheid, voor zover van toepassing, bij externe bedrijven die risicovolle werkzaamheden uitoefenen, waaronder maar niet beperkt tot schoonmaakbedrijven. Ter beperking van deze risico's stelt bruikleennemer veiligheidsvoorschriften op.
3. Bruikleengever draagt zorg voor het contractueel neerleggen van de risicoaansprakelijkheid tijdens het vervoer bij het vervoersbedrijf.
4. Bruikleennemer zal bij verlies of beschadiging van het object bruikleengever hiervan onmiddellijk in kennis stellen.
5. Bruikleennemer is niet aansprakelijk voor de normale slijtage van het object en schade aan het object die veroorzaakt is door een omstandigheid die niet te wijten is aan bruikleennemer.

Artikel 10. Verzekering

1. De bruikleennemer is verplicht het object afdoende te verzekeren volgens de in het intermuseumale verkeer geldende verzekeringsvoorwaarden 'van spijker tot spijker' voor het bedrag van €XXX
2. De onder lid 1 van dit artikel genoemde verzekeringsplicht is niet van toepassing indien er tussen partijen reeds nadere schriftelijk vastgelegde regelingen bestaan met betrekking tot aansprakelijkheidstoedeling / wederzijdse vrijwaring.

Artikel 11. Tussentijdse beëindiging

Indien bruikleennemer het object

- niet gebruikt voor de opstelling waarvoor het in bruikleen is gegeven;

- niet behandelt volgens de bepalingen in deze overeenkomst;
- dan is bruikleengever gerechtigd de bruikleenovereenkomst met onmiddellijke ingang en zonder tussenkomst van een rechterlijke instantie te beëindigen en te verlangen dat bruikleennemer ervoor zorg draagt dat het object terstond weer bij bruikleengever in bezit komt.

Artikel 12. Terugnamebevoegdheid

1. In het geval bruikleengever voor de einddatum van deze bruikleenovereenkomst het object zelf dringend nodig heeft als gevolg van een omstandigheid die bij het aangaan van deze bruikleenovereenkomst redelijkerwijs niet was te voorzien, deelt bruikleengever dit schriftelijk en met redenen omkleed mee aan bruikleennemer. Bruikleennemer zal hierop zo spoedig als redelijkerwijs mogelijk het object afstaan aan bruikleengever.
2. Bruikleennemer kan het object voor de einddatum van deze bruikleenovereenkomst op grond van bij het aangaan van deze overeenkomst redelijkerwijs niet te voorziene, dringende omstandigheid teruggeven aan bruikleengever mits bruikleengever aangeeft dat hij opslagruimte beschikbaar heeft voor het object. Is dit niet het geval, dat zal bruikleennemer het object voor eigen rekening in een daartoe passende opslagruimte opslaan tot het einde van de bruikleenovereenkomst of zoveel eerder als bruikleengever aangeeft.

Artikel 13. Opname in Nederlands Museumregister van bruikleennemer

Bruikleengever is akkoord met het feit dat bruikleennemer, wanneer deze in aanmerking wil komen voor opname in het Nederlands Museumregister, de objecten opgeeft aan het Nederlands Museumregister als zijnde onderdeel van zijn kerncollectie.

Artikel 14. De Ethische Code voor Musea (ICOM Code of Ethics)

Zowel bruikleennemer als bruikleengever houden zich aan hetgeen is bepaald in de Ethische Code voor Musea (ICOM Code of Ethics).

Artikel 15. Geschillen

1. Op deze overeenkomst is Nederlands recht van toepassing.
2. Alle eventuele geschillen, die uit deze bruikleenovereenkomst voortvloeien, zullen worden voorgelegd aan de kantonrechter in het rechtsgebied waar het museum/de bruikleennemer statutair is gevestigd.

Artikel 16. Persoonsgegevens

1. Bruikleengever verwijst bruikleennemer naar de op haar website gepubliceerde privacyverklaring voor informatie over de verwerking van persoonsgegevens door de bruikleengever en bijvoorbeeld ook de hiermee samenhangende rechten van betrokkenen.
2. In verband met de uitvoering van deze overeenkomst worden persoonsgegevens van bruikleennemer verwerkt. Het gaat hierbij om de persoonsgegevens ter uitvoering van de bruikleenovereenkomst bestaande uit contactgegevens van bruikleennemer.
3. De persoonsgegevens van bruikleennemer worden bewaard zo lang als nodig is voor het omschreven gebruik en minimaal wettelijk vereist is, bijvoorbeeld vanwege de fiscale bewaarplicht en fiscale regelingen, en zullen worden opgenomen in het collectieregistratiesysteem.

Aldus overeengekomen en in tweevoud opgemaakt,

Stichting Haags Historisch Museum

<<requester>>

Naam: Tjeerd Vrij

Naam: <<requester.contact>>

Datum:

Datum:

Plaats: Den Haag

Plaats:

Bijlage: LIJST MET OBJECTEN IN BRUIKLEEN

Bijlage 6: Toelichting bruikleenovereenkomst

bepaalde tijd	Wanneer een object in bruikleen wordt gegeven voor de duur van een tentoonstelling of vaste opstelling is er sprake van een bruikleenovereenkomst voor bepaalde tijd.
Naam museum	Als deze overeenkomst ook gebruikt wordt bij overeenkomsten tussen musea en particulieren dan kan in plaats van de naam van een museum de naam van de particulier ingevuld worden.
Definitie museum	Als deze overeenkomst ook gebruikt wordt bij overeenkomsten tussen musea en particulieren dan kan in plaats van de naam van een museum de naam van de particulier ingevuld worden.
Vertegenwoordig door	Bevoegd zijn houdt in dat degene die uit naam van een (bevoegdheid partijen) organisatie ondertekent daartoe door die organisatie expliciet gemachtigd is. Over het algemeen is de (zakelijk) directeur van een organisatie bevoegd om uit naam van die organisatie te tekenen.
Bruikleengever / -nemer:	Laten staan wat van toepassing is
Overwegende dat	De considerans geeft globaal het kader aan waarbinnen de bruikleenovereenkomst wordt aangegaan.

Artikel 1.1

Alle objecten dienen nauwkeurig op de bijlage vermeld te worden. Per object dient in ieder geval, indien mogelijk, vermeld te worden:

- de naam van de kunstenaar;
- titel of omschrijving van het object;
- het jaartal van vervaardiging;
- het materiaal / de materialen;
- maten;
- verzekerde waarde;
- eigenaar.

Artikel 1.5

Het feit dat het bruikleen geschiedt om niet houdt in dat er in principe door bruikleengever geen (geldelijke) tegenprestatie wordt bedongen. Is dat wel het geval, dan is er sprake van verhuur. Een geringe tegenprestatie tast de bruikleenovereenkomst echter niet aan, zolang deze tegenprestatie gering is en niet in verhouding staat tot de waarde van het bruikleen. In het intermuseale bruikleenverkeer wordt overigens bij voorkeur géén bruikleenvergoeding gevraagd.

Artikel 2.1

Een bruikleenovereenkomst verkrijgt pas geldigheid op het moment dat het bruikleen wordt getransporteerd naar de bruikleennemer.

Artikel 3.1

Partijen kunnen onderling afspreken wie voor het transport zorg draagt. Het belangrijkste is dat het transport veilig verloopt.

Artikel 3.2

In dat geval dient bruikleengever de voorwaarden voor het vervoer en de verpakking vooraf goed te keuren.

Artikel 3.3

Deze nadere voorwaarden zijn optioneel. Als de bruikleengever geen nadere voorwaarden stelt kan dit artikel worden geschrapt. Nadere voorwaarden die de bruikleengever kan stellen zijn bijvoorbeeld:

- een door bruikleengever aangewezen persoon houdt toezicht op het in- en
- uitpakken van het object, het transport en het plaatsen op de locatie;
- een door bruikleengever aangewezen persoon die het object begeleidt
- maakt een conditierapport bij aankomst op de locatie;
- speciale eisen ten aanzien van de verpakking.

Artikel 5.1

In geval van een reizende tentoonstelling worden de diverse locaties waarlangs de tentoonstelling reist vermeld. Per locatie dient te worden onderzocht of deze voldoet aan alle aan het bruikleen gestelde eisen.

Artikel 5.4

Onder Facility Report wordt verstaan een rapport van een bruikleennemer waarin vermeld staat welke faciliteiten / voorzieningen er in het museum zijn. Musea die een bruikleenovereenkomst met elkaar sluiten en geen Facility Report hebben, dienen er één te (laten) opstellen. Vanwege de gevoelige informatie die een Facility Report kan bevatten wordt het niet als bijlage aan de overeenkomst gehecht maar is het ter inzage voor de bruikleengever.

In het Facility Report dient ten minste vermeld te worden:

- omschrijving expositieruimte;
- klimaatbeheersing;
- veiligheidssystemen, waaronder bewaking overdag en 's nachts.

Artikel 5.5

Adequate beveiligingsmaatregelen. Hieronder wordt verstaan: de bruikleennemer moet voldoende beveiligingsmaatregelen kunnen bieden. Deze beveiligingsmaatregelen moeten een gelijke mate van beveiliging bieden als de beveiligingsmaatregelen waarmee bruikleengever het object heeft beveiligd. Bij topstukken zal de beveiliging dus - in overleg - even streng dienen te zijn als in het museum van de bruikleengever.

Adequate klimaat- en lichtomstandigheden:

- handhaving van een relatieve luchtvochtigheid van 45-55% RV;
- handhaving van een constant temperatuurniveau in zowel de tentoonstellingsruimte als de opslag- en de uitpakruimte waar het object zich bevindt van minimaal 15 °C en maximaal 20 °C, waarbij zich binnen 24 uur geen temperatuursverschillen mogen voordoen van 2 °C;
- streven naar een lichtniveau van maximaal 50 Lux (papier, boeken, textiel, organisch materiaal), maximaal 150 Lux (natuurwetenschappelijke instrumenten), maximaal 200 Lux (schilderijen), het lichtniveau mag in ieder geval nimmer een waarde bereiken van meer dan 200 Lux;
- lichtgevoelige voorwerpen, vervaardigd uit organisch materiaal, mogen nimmer aan direct zonlicht worden blootgesteld. Bijzonder gevoelige materialen, zoals papier of weefsels, mogen niet in daglicht tentoongesteld worden, doch uitsluitend in met kunstlicht verlicht ruimten waarin het lichtniveau beperkt blijft tot 50 Lux, waarbij de lichtbron van een UV-werend filter dient te zijn voorzien.

Aanvullende voorwaarden zijn optioneel, indien deze er niet zijn kan dit artikellid worden geschrapt.

Voorbeelden:

- indien het object in een vitrine wordt geplaatst;
- voorwaarden met betrekking tot deze vitrine;
- indien het object op een sokkel wordt geplaatst dient deze trillingsvrij te zijn en buiten bereik van het publiek te staan;

- indien de objecten binnen het gebouw van bruikleennemer nog dienen te worden verplaatst;
- voorwaarden waaronder dit mag geschieden;
- als dit risico er is kan er expliciet worden vermeld dat de voorwerpen niet mogen worden geplaatst boven bijvoorbeeld een radiator of convectorput, in een smalle doorgang, op een zonbeschenen zuidwand of tegen een buitenmuur;
- de objecten mogen uiterlijk [termijn invullen] in een daartoe goed geoutilleerd depot worden opgeslagen.

Artikel 6.1

Het is ook mogelijk dat het conditierapport door een begeleider wordt meegenomen naar bruikleennemer en door diegene wordt ingevuld. In dat geval kan artikel 5.1 gewijzigd worden in: "Bruikleengever doet bruikleennemer een conditierapport toekomen van het object. Het conditierapport wordt aan bruikleennemer overhandigd door degene die het object tijdens het transport begeleidt. In dit conditierapport wordt zo nauwkeurig mogelijk de toestand van het object weergegeven. Bij het conditierapport dient een recente foto van het object te worden gevoegd."

Artikel 7.1

Indien bruikleennemer kundige restaurateurs in dienst heeft, kan in onderling overleg worden afgesproken dat er wél restauraties, in -of uitlijstingen of schoonmaakwerkzaamheden aan het object mogen worden verricht. In dat geval dienen tevens afspraken te worden gemaakt over de kosten. Deze afspraken dienen schriftelijk te worden vastgelegd.

Spoedeisende omstandigheid: een omstandigheid waarbij dringende spoed geboden is en in redelijkheid geen tijd is om met bruikleengever in overleg te treden. Bruikleennemer dient op het eerst mogelijke tijdstip contact met bruikleengever op te nemen om overleg te plegen over hoe het object behandeld / gerestaureerd moet worden.

Artikel 7.2

Vijfde liggende streepje: een bijdrage in de kosten van conservering of restauratie van het object kan bijvoorbeeld 50% van de kosten bedragen. Een conservering- of restauratiebehandeling van een object ten behoeve van het bruikleen vindt echter alleen plaats na een voorafgaand overleg met de bruikleennemer dat schriftelijk wordt vastgelegd en waarbij de offerte voor de betreffende behandeling door de bruikleennemer wordt goedgekeurd. Een eventuele bijdrage in de kosten door de bruikleennemer en de hoogte van deze bijdrage wordt vooraf besproken tussen bruikleengever en -nemer en schriftelijk vastgelegd.

Artikel 8.1

Bruikleengever kan ook besluiten dat bepaalde objecten wel mogen worden gefotografeerd ten behoeve van de catalogus die behoort bij de tentoonstelling en andere objecten niet. In een uitzonderlijk geval kan bruikleengever zelfs besluiten dat geen enkel object vastgelegd mag worden voor de catalogus. In deze bepaling kan worden vermeld welke objecten wél en welke niet mogen worden vastgelegd. Indien het object niet door bruikleennemer voor de catalogus wordt vastgelegd kan artikel 7.1. geschrapt worden.

Bruikleengever kan besluiten dat het bruikleennemer wél is toegestaan het object te (laten) vastleggen op foto, film, digitaal of op andere wijze. In dat geval kan artikel 7.1 als volgt worden geformuleerd: "Het is bruikleennemer in aanvulling op het bepaalde in artikel 7 toegestaan het object ten behoeve van de tentoonstelling vast te leggen op foto, film, digitaal of op andere wijze.

Bij het geven van toestemming voor het vastleggen van het object kan ook bepaald worden dat het object bijvoorbeeld wél door de pers vastgelegd mag worden en niet door bezoekers.

Bij bruikleen van meerdere objecten kan bruikleengever natuurlijk bepalen dat bepaalde objecten wél en andere niet voor bepaalde doeleinden mogen worden gebruikt.

Wanneer bruikleengever toestemming geeft voor het vastleggen van het object zoals bedoeld in het vorige artikel kan bruikleengever hieraan een vergoeding verbinden. In dit geval dient bruikleennemer zelf zorg te

dragen voor het waarborgen van eventuele (auteurs-)rechten van rechthebbenden. Bruikleennemer vrijwaart bruikleengever in dit geval voor alle aanspraken van derde(n) die uit het vastleggen voortvloeien.

Artikel 9.2

Bij het neerleggen van de risicoaansprakelijkheid bij externe bedrijven die werkzaamheden in het museum uitoefenen is het van groot belang dat bruikleennemer veiligheidsvoorschriften opstelt, zodat voor de externe bedrijven ook expliciet duidelijk is op welke wijze zij precies hun werkzaamheden dienen uit te voeren. Bij aansprakelijkheid van externe partijen kan dan een onderscheid worden gemaakt tussen situaties waarin de externe partij wél en waarin de externe partij niet de bepalingen uit de veiligheidsvoorschriften in acht neemt.

Artikel 9.5

Wat er wordt verstaan onder normale slijtage en schade aan een object door een omstandigheid die niet is te wijten aan bruikleennemer kan desgewenst worden overgenomen uit de verzekeringspolis en in dit artikel worden ingevuld.

Artikel 10.1

Indien de verzekeringsvoorwaarden ‘van Spijker tot Spijker’ worden gevolgd dienen bruikleengever en bruikleennemer duidelijke afspraken te maken of het transport én het verblijf worden verzekerd of alleen het transport en daarnaast of vervanging dan wel herstelschade wordt verzekerd.

Artikel 10.2

De aansprakelijkheidstoedeling is in de Kaderovereenkomst inzake het Bruikleenverkeer tussen het Rijk en de Gemeente Rotterdam uit 1989 als volgt geregeld: onderscheid wordt gemaakt tussen schade, vermissing en geheel verloren gaan en tussen transport en verblijf. Bruikleennemer is tijdens het transport aansprakelijk voor alle schade, waaronder vermissing en geheel verloren gaan. Tijdens het verblijf is bruikleennemer alleen aansprakelijk voor schade en niet voor vermissing of geheel verloren gaan. Waardevermindering van het object als gevolg van schade wordt niet in aanmerking genomen bij het vaststellen van de omvang van de schade en wordt niet op de bruikleennemer verhaald.

Artikel 12.1

Om de rechtszekerheid van het bruikleen te bevorderen is het slechts bij hoge uitzondering mogelijk dat wanneer er tussen bruikleennemer en bruikleengever al een bruikleenovereenkomst tot stand is gekomen (i.e. dat het object of de objecten al vervoerd worden) de bruikleengever de objecten terug kan vragen. Hiervoor moeten zeer gewichtige redenen worden aangevoerd.

Artikel 13

Om in aanmerking te komen voor registratie moet de continuïteit van het museum voldoende zijn gewaarborgd. Voor de objecten die onderdeel zijn van de kerncollectie maar die niet in eigendom zijn van het museum dienen bruikleenovereenkomsten van ten minste 25 jaar te zijn afgesloten.

Artikel 14

Indien bruikleennemer niet Nederlands is, wordt in plaats van de Gedraglijn Museale Beroepsethiek de ICOM Code of Ethics van toepassing verklaard.

Bijlage 7: Lijst met objecten in bruikleen

Deze lijst met objecten in bruikleen wordt als bijlage toegevoegd aan bruikleencontracten.

OBJECTLIJST <<loan_number>>

Aantal objecten: <<tb>>

<<[StartRecordList]>>	Objectnummer	Objectnaam	Titel	Vervaardiger	Datering	Materiaal	Afmetingen	Beschrijving
<<FN>>	<<IN>>	<<OB>>	<<TI>>	<<VV>>	<<DS>> > - <<DE>> >	<<MA>> >	<<WA>> <<EE>>	<<BE>>
<<[EndRecordList]>>								

Bijlage 8: Conditierapport bruiklenen (objecten algemeen)

CONDITIERAPPORT BRUIKLENEN (SCHILDERIJEN)

Bruikleengever

Instelling:	Stichting Haags Historisch Museum
Contactpersoon	Lisa Kloosterman
Functie:	Registrar / medewerker beheer en behoud
Telefoonnummer	070-3123061
E-mailadres	kloosterman@haagshistorischmuseum.nl

Bruikleennemer

Instelling:	
Contactpersoon:	
Functie:	
Telefoonnummer:	
E-mailadres:	

Objectgegevens

Objectnaam:	<<OB>>	
Titel:	<<TI>>	
Inventaris- / objectnummer:	<<IN>>	
Vervaardiger:	<<VV>>	
Datering:	<<DS>> - <<DE>>	
Formaat (h x b x d in cm)	met lijst:	<<DI>>
	zonder lijst:	
Materiaal:	<<MA>>	
Techniek:	<<TK>>	
Gesigneerd:		

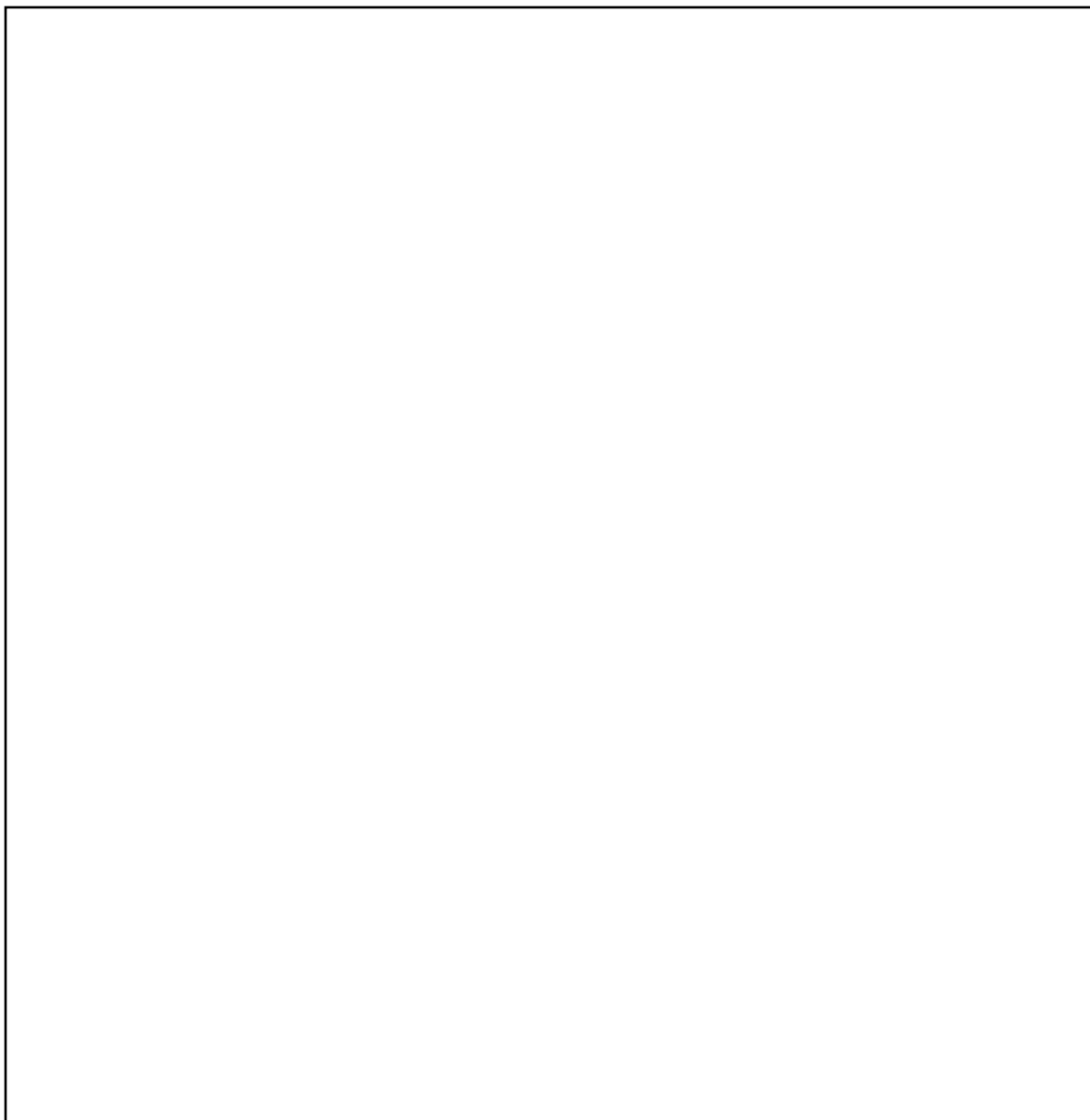
Algemene conditie schilderij

	Goed	Matig	Slecht
Conditie:	☐	☐	☐
Stabiliteit:	☐	☐	☐
Conditie verflaag:	☐	☐	☐
Conditie vernislaag:	☐	☐	☐
Conditie lijst:	☐	☐	☐
Conditie inlijsting:	☐	☐	☐
Bijzonderheden:			

Afbeelding (foto / tekening):

Aanduiden waar eventuele schade zich bevindt.

<<FN>>

<u>Rapport opgemaakt door</u>	Datum:
<u>Naam:</u>	
<u>Functie:</u>	
<u>Handtekening:</u>	

Bijlage 9: Registratiegraad van de collectie

Er zijn geen grote achterstanden in de registratie.

Kort toelichten: (opname in Axiell Collections, bij benadering)

- Schilderijen 100%
- Tekeningen en prenten
  - stadsgezichten 100%
  - portretten 100%
  - historie 100%
  - plattegronden/ kaarten 100%
  - portretminiaturen 100%
- Penningen
  - buurtpenningen 100%
  - gildenpenningen 100%
  - gedenkpenningen 100%
- Glas
  - drinkglazen met wapen van Den Haag 100%
  - drinkglazen schutterij 100%
  - glas-in-loodramen 100%
  - Zuid Hollandsche Bierbrouwerij-collectie 100%
- Keramiek 100%
- Beelden/ reliëfs 100%
- Haardstenen, gedenkstenen 100%
- Zilver
  - kerkzilver 100%
  - gildenzilver 100%
  - schutterszilver 100%
- Email 100%
- Poppenhuizen en inventaris 100%
- Meubelen 100%
- Interieurs 100%
- Urwerken 100%
- Wapens 100%
- Maquettes 100%
- Textilia 100%
- Historische objecten 100%
- Foto's en dia's 95% (nieuwe schenking stereodia's moet nog ingevoerd)